Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

CARTEA ALBĂ de Al. Rosetti

W. FAULKNER despre FAULKNER

ISARLÂK de M. Clobanu

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFARUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ANUL X — Nr. 38 (282) ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● Simbătă 23 SEPTEMBRIE 1967

N. DRĂGUȘIN — PE ARGEȘ ÎN SUS

Tovarășul Ion Gheorghe Maurer a împlinit 65 de ani

Scumpe tovarășe Maurer,

Cu prilejul aniversării a 65 de ani de viață, te felicităm din toată inima și îți urăm ani mulți, sănătate și fericire!

Partidul nostru, întregul popor dau o înaltă apreciere îndelungatei activități pe care ai desfășurat-o în mișcarea revoluționară, abnegației cu care ai militat pentru interesele vitale ale celor ce muncesc, pentru progresul și prosperitatea țării noastre.

Eminent om de cultură, animat de dragoste fierbinte față de patrie, te-ai dăruit cu pasiune încă din tinerețe cauzei socialismului, ai luat parte activă la lupta clasei muncitoare și a partidului său comunist împotriva orînduirii burghezo-moșierești, pentru eliberarea națională și socială a poporului român, pentru înfăptuirea revoluției populare. În funcțiile de mare răspundere încredințate de partid, ai adus o valoroasă contribuție, alături de ceilalți conducători ai partidului și statului, la soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării economiei, științei și culturii, la făurirea și întărirea noii noastre orînduiri sociale și de stat, la întreaga operă de construire a socialismului, de înflorire și propășire a patriei. De-a lungul anilor ai militat cu perseverență pentru întărirea continuă a partidului, a unității rîndurilor sale, a rolului său conducător în întreaga viață a societății noastre.

Se bucură de o binemeritată considerație aportul tău la elaborarea politicii externe a partidului și statului nostru, munca energică și neobosită pe care o depui pentru promovarea acestei politici îndreptată spre adîncirea relațiilor frățești cu toate țările socialiste, spre extinderea raporturilor de colaborare a României socialiste cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, în spiritul nobilelor idei ale păcii și prieteniei între popoare. Este larg cunoscută activitatea ce o desfășori pentru dezvoltarea legăturilor tovărășești și a solidarității internaționaliste a partidului nostru cu partidele comuniste și muncitorești frățești, pentru întărirea unității sistemului mondial socialist, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Slujirea cu credință a intereselor patriei, a cauzei socialismului, înaltul simț al datoriei, întreaga ta activitate ca unul din conducătorii de seamă ai partidului și statului nostru, ți-au adus stima și prețuirea profundă a poporului român, a prietenilor săi de peste hotare.

În numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri, al partidului și al întregului popor, îți dorim, iubite tovarășe Ion Gheorghe Maurer, noi succese în munca rodnică pusă în slujba înfăptuirii politicii partidului și statului, a înfloririi patriei, a cauzei socialismului și păcii în lume.

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

CONSILIUL DE STAT
AL REPUBLICII SOCIALISTE
ROMANIA

CONSILIUL DE MINIȘTRI
AL REPUBLICII SOCIALISTE
ROMANIA

DISTINGUO

Poezia pură (I)

Marea dezbatere asupra „poeziei pure" s-a dezvoltat între 1920 și 1940 din nevoia gnoseologică de a redefini o veche realitate spirituală; aparent însă, ea propunea ideea oarecum nouă de puritate a poeziei. Eseistul și istoricul literar René Lalou credea că toată aprinderea a fost produsă de scînteia expresiei „poezie pură", pe care Paul Valéry, cel dintîi o întrebuințase în prefața unui volum de versuri al lui Lucien Fabre: „le premier texte ou ait été employée l'expression..." precizează Lalou.

Între mulți alții, însuși Valéry afirmă același lucru. Întrebat de Fr. Lefèvre dacă cea mai potrivită introducere la poemele proprii n-ar fi fost chiar prefața scrisă poeziilor lui Lucien Fabre, el răspundea cu destulă complezență față de sine:

„J'ai eu le malheur d'écrire en cette préface les mots de poésie pure qui ont fait une sorte de fortune. Il est curieux de voir une expression assez négligement jetée prendre une étonnante valeur en allant de bouche au bouche. Ce que l'on avait écrit comme expression conventionnelle semble désigner une réalité en soi que les uns et les autres s'ingénient à définir".

Imperecherea celor două cuvinte nu este însă atît de nouă. Albert Thibaudet, atras în discuție, amintește de cunoscutul său studiu asupra poeziei lui St. Mallarmé, unde expresia revine de cîteva ori. Și în adevăr, cu mai bine de zece ani înainte de zgomotoasa polemică, Thibaudet observa: „La nudité d'Hérodiade paraît le symbole de sa poésie, nudité mystique... Il garde cette vision de la poésie pure, de la poésie nue, par de là tout décor et tout épanouissement extérieur...", sau „Il tenta donc incertainement en essais d'art il indiqua plus précisément en spéculations théniques une poésie pure" sau, în sfîrșit, „la personalité de l'art, l'horreur de l'inspiration reçue aussi bien que celle communiquée, il les a poussées, elles aussi, à leur extrémité absolue, à leur hyperbole de poésie pure". Și nu e de loc o întîmplare că Thibaudet propusese cu atîta exactitate formula; el o presimțise în Mallarmé, care, prin ascezа spiritului său orientat exclusiv la absolutul poetic precum și, cîteodată, prin unele atingeri teoretice aproape textuale, o aproximează de-a binelea: „l'oeuvre pure implique la disparition elocutoire du poète".

Dar chiar înainte de Mallarmé, Baudelaire ajunsese, încă din 1857, la articularea expresiei: pentru el, nuvela „n'est pas située à une aussi grande élévation que la poésie pure", iar versul supus propagării oricărui fel de didactism repugnă à toute âme éprise de poésie pure".

Menționăm de asemenea că, între Mallarmé și Baudelaire, expresia mai apare în traducerea franceză (Emile Delerot, 1883) a conversațiilor lui Goethe cu Eckermann; acesta observă despre o nuvelă a poetului: „...je fais cette remarque que les idées et l'art y sont trop relevés pour que les hommes de nos jours les saisissent bien. On n'accepte aujourd'hui les merveilles que dans la poésie pure" (în original „reine Dichtung").

VLADIMIR STREINU

PRESTIGIU

O politică externă constructivă, vădind înțelegerea aprofundată a evoluției cursului vieții comunității mondiale a făcut din România anilor noștri un stat al cărui cuvînt este ascultat totdeauna cu respect și interes atunci cînd este vorba de destinele actuale și viitoare ale omenirii. Este acesta un fenomen nou, sau o constantă a modului de a fi și a gîndi a poporului nostru? Toate argumentele pledează pentru cea de a doua alternativă și este suficient să ne gîndim la activitatea luminată pe plan extern, dusă nu cu mult în urmă de oamenii noștri de stat, activitate înscrisă cu litere de aur în istoria României, și în multe cazuri în istoria mondială. Din timpuri care se pierd undeva în trecut și pînă astăzi, poporul român și-a afirmat cu vigoare dorința sa neabătută de suveranitate, de pace și înțelegere între popoare. Și-a afirmat dorința sa de liniște atît de necesară consolidării interne a fiecărei națiuni, proces imperios necesar pentru progresul fiecărei comunități economico-sociale.

„Poporul român, căruia îi aparțin, — a declarat ministrul afacerilor externe al Republicii Socialiste România cu ocazia alegerii sale în calitatea de Președinte al celei de a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. **— a dobîndit în cursul multor secole de încercări aspre virtuțile păstrării ființei naționale, a apărării unității și independenței, a unei dezvoltări de sine stătătoare. El a cunoscut suferințele războaielor, ca și binefacerile păcii, amărăciunile subjugării sau dependenței, precum și bucuria de a fi stăpîn în casa sa".**

O experiență istorică îndelungată stă astfel la baza politicii noastre externe, înțelept îndrumată de Partid. Concordanța sa cu interesele majore ale tuturor popoarelor lumii este evidentă. Credincioasă principiilor fundamentale care stau la baza existenței statului nostru socialist, România s-a pronunțat și se pronunță pentru un climat de securitate mondială, care să excludă agresiunea sau imixtiunea în treburile interne ale altor state, s-a pronunțat și se pronunță pentru relații de deplină egalitate între toate statele lumii, indiferent de sistemul lor social. Este aceasta cheia prestigiului internațional, mereu în creștere, de care ne bucurăm astăzi.

Alegerea reprezentantului României, în calitate de președinte al celei de a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., vine să afirme încă o dată viabilitatea acestei politici. Se recunoaște implicit justețea căilor abordate de statul nostru spre soluționarea problemelor fundamentale ce animă omenirea contemporană. Înalta magistratură ce ni s-a conferit la cel mai înalt for al înțelegerii mondiale onorează. Căci ce poate fi mai măgulitor pentru o țară decît recunoașterea unanimă a eforturilor sale îndreptate spre asigurarea păcii și securității omenirii, factori esențiali în epoca noastră pentru dezvoltarea și prosperitatea fiecărei națiuni?

CRONICA LITERARA

de M. N. Rusu

*

G. CĂLINESCU „SCRIITORI STRĂINI"

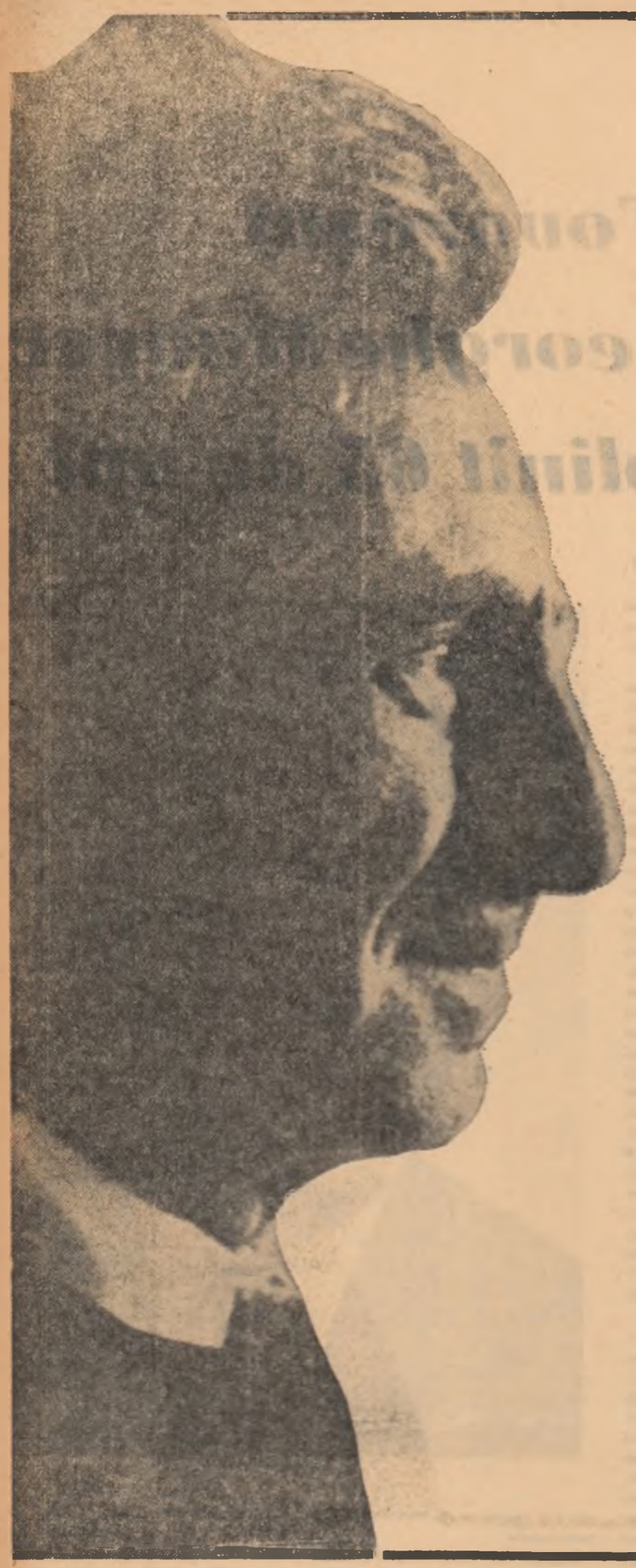

Cartea e un tezaur de sugestii. Nu de metodă (Mecanismul acesteia este demonstrat excelent în prefața semnată de Adrian Marino) Ci de sugestii de relație Relații între perioade istorice Între poeții aflați în timpi extrapolați Între o literatură și altă literatură, între istoria literaturii universale și istoria literaturii române Chiar acestea însă alcătuind metoda criticului E deci, o metodă relațională, fenomenologică, și nu adițională materiei Spiritul lui Horațiu e prezent în preajma revoluției franceze. E observat și după aceea, dar modificat, disimulat Disimulările nu scapă criticului Călinescu își face o voluptate în a le sesiza. Tocmai în avatarii el vede detaliile epocii, tabloul ei. Indiferent că personajele sînt minore, și îndeobște ocolite, sau din cele mari și definitive *(Un voluptuos al parfumurilor, Poeții din secolul XVIII, Luise, Jean Hesnault, Dityrambul pepenelui)* Biografiile succinte sînt demachiate de fardul epocii, sînt puse alături de arhetipuri sau unse drept arhetipuri Dispoziții psihologice, filozofice, economice, horațiene se găsesc și în renaștere și în capitalism (prospecțiunile fiind și bilaterale). Tot Horațiu — ca și alți poeți — prefigurează și avansează teme și atitudini lirice fundamentale Așadar, evii literari sînt străpunși pe firul creațiilor pentru a li se depista relațiile aparent imposibile, nucleele, reacțiile comune, similare. Pentru a descoperi repetițiile la altă scară istorică, mișcarea cicloidă a spiritului liric, în fond, a spiritului general. Cu știință sau fără știință, Călinescu este, într-o atare viziune, un hegelian

A fi comparatist în adevăratul sens al cuvîntului înseamnă a fi dialectician. Comparatismul e dialectica internă a istoriei literare văzută ca istorie plastică a spiritului uman. Cine nu vede astfel literaturile, ca o mișcare structurală a ideilor, nu este decît un contabil cu spirit de observație. El nu vede întregul, el vede partea, el n-are puterea de a sintetiza, de a developa și compara sensurile unei personalități sau culturi, ale culturilor în general. Concepția lui Călinescu e clară El este un integralist, un vizionarist. Ea provine dintr-un colosal apetit de cultură, dar și dintr-o forță tenace de a domina, catagrafia curenții ideatici, marile ansambluri spirituale, de a le înregistra articulațiile, conexiunile, versiunile și aversiunile Călinescu nu se lasă dominat. Istoria se subordonează personalității sale, nu el istoriei. De aici individualitatea tezelor, antitezelor și sintezelor lui, scrise parcă împotriva locurilor comune, a cuminteniei peiorative, a formulelor stereotipe El este un iconoclast, un turbulent al stărilor de ordine prestabilite. El dă ghiont opiniilor, operelor încremenite (sau uitate) spre a le imprima o mișcare de rotație care le trădează orbitele reale, nemaivăzute. Călinescu nu concepe istoriografia mecanicist, didactic Pentru el ea este o metaforă a umanității, în continuă evoluție și revoluție, o metaforă ale cărei relații intrinsece se cuvin a fi relevate insolit (nu preconceput) Însăși metafora fiind un fenomen insolit ce iese din ordinea logică a lucrurilor.

Cartea — antologie de Vasile Nicolescu și Adrian Marino — este, în acest sens, o demonstrație istoriologică, un simpozion de idei de viață intelectuală intensă Trecerea cu dezinvoltură dintr-un ev în altul, de la o literatură la alta încît, naște ipoteze, un lanț de ipoteze Călinescu nu decretează, nu epuizează, cum se afirmă uneori cu ușurință E împotriva firii lui A epuiza înseamnă a te opri, ceea ce nu concordă cu realitatea, nici măcar cu istoria ce se presupune a fi un organism spiritual cu palpitațiile acoperite Acesta nu pare a exista înapoi, ci permanent înaintea noastră, ca o fata morgana. Criticul îi întreține virtualitatea, existența, mișcarea interioară îi dezvăluie, trebuie să-i dezvăluie noi fațete, ramificații etc. niciodată definitivele, niciodată ultimele. E aici un joc de perspective, o ființare perpetuă în care criticul se întîlnește cu istoricul literar în care ambii alcătuiesc un moment în dialectica evoluției spiritului literar Sînt o negație a negației Ultimul acumulează, topografiază, primul selectează, vivifică din perspectiva acumulității, gustului literar și a experienței

Italianul Marino și spaniolul Gongora, ca să iau un exemplu cu rezonanțe multiple, peste spațiu și timp, sînt azi foarte actuali. „Experimentalismul" lor se dovedește a fi, în esență, asemănător cu cel contemporan Cadrul este altul, cauzele sînt întrucîtva aceleași Una dintre ele, cunoscută, ar fi negația a ceea ce devenise clasicizant, sufocant, sclerozat Prin negație se încerca o religie estetică pozitivă Ei introduc limbajul abstract, discursul liric, deci spargerea tiparului prozodic Îi pasionează invențiile industriale (aparate) ingredientele, botanica Le transportă în poezii — cum vor face mai tîrziu simboliștii și parnasienii — dar inventează și ei aparate lirice corespunzătoare Și tematice Ca bunăoară, mirajul fumatului printr-o pipă Un Magalotti (marinist) scrie : „Această trestie este pana mea și acest fum / îmi slujește drept cerneală genială / cu care scriu în volumele aerului / în cifre vagabonde durerile noastre". Un altul, rubensian „anonim", Saint-Amant, scrie : „Așezat pe-o grămadă de surcele cu pipa în mînă, / Rezemat trist de vatră, / Cu ochii pironiți în pămînt și sufletul răzvrătit. / Visez la ticăita-mi viață / Nădejdea care mă ține de azi pe mîine / Încearcă să cîștige timp asupra supărărilor / Și făgăduindu-mi un alt destin / Mă ridică mai presus decît un împărat roman. / Dar îndată ce buruiana asta s-a făcut scrum / Mă cobor din înălțimile visate / La necazurile mele și zic : / Nu, nu mi se pare deosebire mare / Între a duhăni tutun și a trăi din nădejde, / Unul e numai fum și alta doar vînt" E în discursul barochistului ceva marinism, ceva teribilism autohton. Dar și mai evident în aceste strasnice imagini cu haz senzorial și vizual : „Conte, iarna e așa de grea în împărăția Ursei / Cînd Crivățul ieșe din gaura lui, / Încît din udul cald în clipa țîșnirii / Poți face cu organul în aer un arc de cristal" Sau : „Cînd calcă amîndoi / parcă e încălțată cu ciubote de grindină / care căzînd / sare izbind mărunt, / pasul său seamănă / mult cu piperul / și puțin cu muștarul". Sau : „Ce de nopți reci, gerul m-a făcut astfel / că m-a judecat drept zid de piatră / cîinele tău, și ridicînd piciorul / cu un gest gentil / îmi stropi cu argint / ghetele negre"

Nu se află aici în germene „sistema", fina maliție a poeziei cultivate la noi, de un H Bonciu, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Mihai Crama ș.a ?

Revenind la motivul pipei, să adăugăm și contribuția lui Baudelaire, foarte puțin deosebită de a antecesorilor : „Sînt pipa unui autor ; / Veți constata prin asta mînă — / Desagur cofră și-abisină — / Că mi-e maestrul fumător. // Și-atunci cînd grijile îl dor / Nu fumeg ca o vatră plină / Unde se pune de cu cină / Celor întorși din munca lor. // Mă-nalț și sufletul i-e leagăn / În plase-albastre cari se leagă-n / Al gurii mele foc. Și scapăt — // Și-n inimă cu-nmiresmare / Pătrund. Și de orice langoare / Îi scutur spiritul și-l apăr". (*Pipa*, trad. de Al Andrițoiu).

Marino și Gongora sînt ingenioși, eclatanți și „părinți" Ei vor ca metafora să fie spontană, presimt inefabilul, instabilitatea intuiției în tipare fixe. Construiesc, în consecință, paradoxuri, analogii izbitoare, spirituale, alunecînd uneori spre dicteu. Anticipează suprarealismul prin concetti, dar și romantismul (witz-ul) ori fronda lirică. Spaniolul, mai mult, ermetizează gramatical, sublimează neologistic și abstract ca Ion Barbu Amîndoi însă, Gongora și Marino, cum rezultă și din citatele de mai sus, frizează bufoneria, pentru a potența contraste Sînt comici, n-ating cinismul, dar profesează ironia, presiflează și se autopersiflează ca în formulele poeților moderni Propensiunea spre ironie, duplică a tragicului, a unei filozofii existențiale imersate și armorsate, romanticii o vor ipostazia prin și în viziune.

După Marino, Gongora și barocul liric, linia modernismului trece prin romantism Romantismul a dat lirismului așa numit decadent patosul imensităților, accentul cosmic, tentația oniricului, a sentimentului metafizic și a metafizicei. Într-un cuvînt, witz-ul hiperbolizant, vizionar, adică metafora universalistă. Calități evidente, mai ales în lirica tînără de azi, mai ales la cel mai original talent al ei, Nichita Stănescu apoi la Grigore Hagiu, Ion Gheorghe Ion Alexandru, Marin Sorescu și Florin Mugur Ele pot fi detectate și în suprarealism, pe direcția discursului vizionar și nu simpatetic Mai pot fi întîlnite la un Simion Stolnicu sau la un Emil Botta Ultimul e mai aproape de expresionismul romantic, pe cînd întîiul e mai aproape de ermetismul lui Gongora și de mallarmism Pe cînd poeții noștri tineri sînt mai aproape de Stolnicu, Botta, Geo Dumitrescu, Bonciu, Tonegaru, Caraion etc.

Sînt, acestea de pînă aici, marginalii la textul călinescian *Marino și Gongora* Călinescu le-ar fi spus altfel sau nu le-ar fi spus deloc.

SPORT

SE POATE...

Miercuri la Pitești, o echipă modestă cum este aceea a Argeșului a arătat dacă mai era nevoie (și o putea face și mai bine) că orice formație de fotbal din lume poate pierde în fața românilor, atunci cînd există ambiție și spirit ofensiv. Ani de zile am fost inhibați de faima altora, ani de zile am pornit pe terenuri străine numai cu dorința de a ne apăra, fără a ne gîndi măcar o clipă că putem să și cîștigăm. Iată că la Berlin, la Viena și la Graz se arată că arena străină nu este chiar atît de vitregă cu cei ce cred că cea mai bună apărare este atacul. Se poate deci. Se poate ca după 20 de victorii în campionatul maghiar, Albert și Varga să constate că în patria prunilor poți să încasezi trei goluri fără multe formalități și că numai tradiția echipelor noastre (cumplită tradiție), aceea de a nu da goluri multe, i-a salvat de la un dezastru ! Se poate deci să alcătuiești o echipă cu nume nu tocmai atît de lustruite și să cîștigi în fața speranțelor austriace, în patria acestora, numai cînd nu ai ambiția de a arăta că îți însușești tactica lui Herrera tocmai atunci cînd acesta a aruncat-o la coș ! Se poate orice atunci cînd renunți la trecut și nu faci ca Petrolul, club ce și-a alungat antrenorul la trebuile pentru copii, numai pentru a lăsa loc lui Oană, mazilit după Zürich pentru a pregăti rușinosul Zagreb de miercuri seara ! Ce nu se poate cînd există bună credință și nu numai aranjamente și pile, duplicități și insinuări.

Nu vă speriați, nu o să sun din trimbițele cele mari ! Nu e să spun că de-acum totul merge pe roate, Doamne ferește ! Mai sînt atîtea de făcut, dar oricum e remontabil să constați că acest Krauss alungat de Rapid face o treabă din ce în ce mai serioasă la Pitești, e remontabil să-ți dai seama că și la Budapesta, dacă ne-am duce mai înțepoșați puțin, mai fără spaimă de faima adversarului, s-ar putea scoate ceva cît de cît onorabil !

Și-acum cîte ceva despre cele văzute la Pitești. Întîi cuvinte bune despre frumosul stadion al orașului și despre publicul mai puțin nărăvaș decît îl știam noi. Un public civilizat, obiectiv care aplaudă și pe adversar cînd acesta o merită, fără a-și refuza deliciul celor două degete în gură atunci cînd un Szőke dă la oase. Cît despre jocul echipei, ei, aici mai sînt multe de spus. Întîi că antrenorul Mladin, într-un impecabil costum închis, de gală, nu știe să dea o indicație. A trebuit să i se șoptească de la masa oficialilor că portarul Coman, altfel excelent, ar putea degaja și cu mîna, pentru că o repriză a aruncat balonul la adversar cu îndărătnicie. Ai doilea că ar fi fost potrivit să se mai răstească în timpul jocului la cele două vedete ale formației : Dobrin și Ioachim Popescu, care nu mai leșeau din „numerele lor personale" umplîndu-ne de groază și făcîndu-ne să credem că primul nu are ce căuta în echipa națională, cu toată clasa lui, atîta vreme cît joacă pentru sine și nu pentru toți. Asemenea exemplare umane sînt mai potrivite pe frînghie decît pe un stadion. Ce erau acele lovituri cu tocul, ca la Dilga, executate de către fundașul piteștean decît lamentabile exhibiții, terminate și cu un autogol. În locul lui Mladin l-aș scoate pe acest tăuraș înfumurat de Popescu pe tușe vreo cîteva luni și aș prefera un tînăr fără ifose pentru că la Budapesta nu va fi chiar atît de frumos ca la Pitești și parcă presimt un Waterloo...

Victoria Argeșului este remarcabilă, nu o să contest și jucătorii merită cele mai mari laude. Cu toate acestea jocul în ansamblu nu m-a convins deloc. Fără extraordinarul Barbu și fără merituosul și neînduratul Ilie Stelian, rezultatul ar fi stat mult în cumpănă. Jercan are deasemnea mari merite în acest triumf. Tremur însă pentru revanșă pentru că așa cum se prezintă simpatica noastră reprezentantă, ea nu oferă toate garanțiile. Tehnica este încă rudimentară și dacă adăugăm publicul de la Budapesta previziunile sînt îngrijorătoare. M-ar durea să ratăm calificarea, pe care, la drept vorbind, la Pitești am pierdut-o, dacă o vom pierde. Miercuri, Ferencvaros putea încasa peste cinci goluri fără mari eforturi. O spun cu mîna pe inimă. Dintre oamenii albi-verzi nu pot să remarc decît pe Varga. Albert neconvingător și Szőke promițător. În ansamblu, oaspeții au arătat un control ireproșabil la balon. Dragi piteșteni, în locul vostru m-aș pune cu burta pe cartea fotbalistică de mîine. Merită...

E. B.

À propos de... À propos de... À propos de...

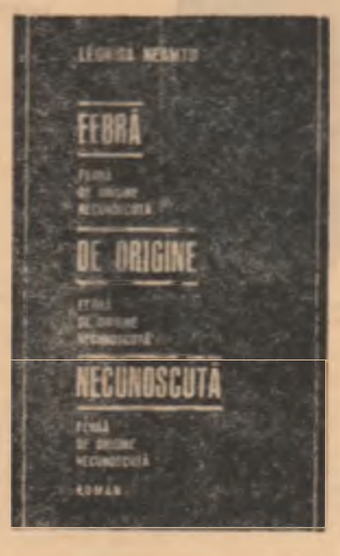

Cartea lui Leonida Neamțu este aproape un coșmar din două puncte de vedere : pentru că întreg conținutul ei este descrierea unui coșmar și pentru că lectura acestei descrieri este un coșmar. Personajul cărții este un fixat, un nedreptățit urmărit întreaga viață de nedreptatea care i s-a făcut, un nebun care nu e îndeajuns de nebun ca să ierte și nu îndeajuns de normal ca să uite, un nebun hotărît sau un normal nehotărît : psihiatrii îi vor găsi cu siguranță un nume exact acestui Monte Cristo eșuat. Drama acestui om provine din ciocnirea continuă a celor două componente dintre care fiecare renegă pe cealaltă explicînd și evaluînd altfel lumea. Va trebui răzbunată nedreptatea făcînd singur dreptate sau așteptînd conform unor principii de morală tradițională ca dreptatea să se facă singură ? O parte din om, cea prin care vorbește sîngele vindicativ al familiei răspunde afirmativ. Dar care poate fi obiectul răzbunării ? Un om a cărui activitate socială pare eficientă pînă la proba contrarie care întîrzie să apară ? Luciditatea retractează totul. Și din această atroce roadere interioară dintre gînduri și fapte refulate se naște singura soluție : sinuciderea, tăierea nodului gordian care se află nu în afară, ci în el însuși. Un om slab, frate bun cu Radu Comșa care-și rezolvă neputința alegerii ca și acesta...

Am spus că lectura acestei cărți e un coșmar. Putem descrie starea unui alienat printr-o expresie literară cu care am descrie un om normal (dacă există și așa ceva) ; putem utiliza pentru oameni normali, o expresie, alienată. Leonida Neamțu vorbește despre alienați într-o expresie literară alienată. Adică o suprapunere exactă a conținutului și mijloacelor de expresie Ceea ce la o adică poate deveni obositor, atunci cînd nu este foarte obositor. Apoi, din aceeași sorginte, această pasiune pentru o recuzită expresionistă cam prăfuită : un lup șchiop, conștiință și alter ego ; o domnișoară îmbrăcată în albastru sau albastru cenușiu care e „nelinișteа", care apar și dispar ca-ntr-un film cu fantome !

Și totuși momente de autentică tensiune adeseori. Care dispar, căci o tensiune continuă nu mai e o tensiune sau e o tensiune monotonă... Febră de origine necunoscută care ne dă din păcate sentimentul unei monotonii de origine cunoscută.

Un profesor universitar histolog sau neuromorfolog sau neurolog specializat în morfologie sau neurohistolog, în tinerețe autor al unei lucrări despre sinapse ; un profesor actualmente șef de catedră succedîndu-și profesorul care călătorise *per pedes apostolorum* peste Pirinei pentru a învăța de la Ramon Y Cajas personal metoda impregnațiilor argentice, profesor care te punea să scuipi pe o lamă pentru a-ți lăsa o celulă descuamată din epiteliul vital în care la microscop se poate observa cum condriomul unei celule epiteliale înglobează și digeră o particulă (totul redat cu minimum de artefacte) ; deci un profesor care a stat 30 de ani în laborator ferit de iluzii și erori, aplecat pînă la cifoză asupra microscopului ; care e constient de monstruozitatea imposibilității de a deosebi un neuron de o celulă glială dar care recunoaște că celulele motorii situate de-a lungul nevraxului pot fi confundate pentru că seamănă ; așadar un profesor cu un caracter schizoid, cu temporare manifestări de dromomanie explicate prin pierderea echilibrului : prin urmare un profesor care a reușit să-și facă o reputație destul de bună în problemele structurii aminoacizilor celulari, mendelist-morganist convins, în vîrstă de 49 de ani, se îndrăgostește în ciuda tuturor prevederilor unor norme scrise și nescrise de conduită ale cadrelor didactice din institutele noastre de învățămînt superior, de o studentă personală în vîrstă de 19 ani. În consecință, în plin context universitar, pe cînd își începea cursul enunțînd direct afirmația că unitatea morfofuncțională a sistemului nervos e neuronul și cînd tocmai desenase pe tablă un pericarion, îi va vedea liniile gîtului și bărbiei pline de sugestii muzicale ; dar nu e mai puțin adevărat că va avea ocazia ca în cadru extrauniversitar, incidental, pe malul Dîmbovitei să întîlnească lobul mic și bine format al urechii ei roz...

Iubirea va declanșa un întreg sistem de asociații, între momente prezente și amintiri uitate care vor constitui substanța epistolelor pe care profesorul le va scrie studentei fără să i le trimită probabil. Cu această ocazie, îșI va aminti cum o dată, o fată a fost bruscată și cîteva oase, între care un scafoid, un trapezoid și un pisiform sînt zdrobite ; de un fost coleg cu care dialoga despre cele 17 cazuri care duc la hematemeză și care sînt limitele trigonului lui Scarpa etc., etc.

Dar conflictul erotic e numai un pretext sau mai curînd unul din termenii unui supraconflict mult mai complicat. Și bineînțeles ne vom gîndi imediat la o schemă narativă din *Modification* a lui Michel Butor, — o schemă cu un rafinat joc de mutații psihologice și de motivație, o schemă care este o ecuație care trebuie demonstrată... Iubești o fată de 19 ani cînd ai aproape o jumătate de secol ? Îți trebuie prin urmare o justificare a unei situații excepționale prin altele echivalente. Îți vei aminti atunci cum într-un război oricum pierdut, un om a fost torturat pentru a vorbi, deși informațiile lui n-ar fi schimbat nimic ; cum tu în această ocazie, vei fi pus într-o situație sartriană; dacă vei ajuta ca medic pe acest om să se trezească, el va fi torturat și va muri ; dacă nu-l vei ajuta, el va muri de asemeni. Apoi îți vei aminti de un coleg, cel mai talentat chirurg care era îndrăgostit de o femeie extraordinar de vulgară : de tine pe vremea cînd animat de intenții bune te culcai cu o femeie măritată, mai bătrînă decît tine. Și dacă vei aduna toate acestea la un loc printre altele, vei conclude în mod obiectiv ca un perfect savant neopozitivist dintr-o piesă de Dürrenmatt că realitatea este foarte complexă, că nimic nu poate fi judecat exact, etc.

Rezultatul ? În primul rînd fizic : vei observa la personajul care narează că au apărut formele unui Parkinson precoce și vei ajunge să-ți supraveghezi modul cum înghiți, labilitatea afectivă, cercul de colesterol al ochiului și aureala care acoperă culoarea, pentru a-ți surprinde primele semne ale sindromului pseudobulbar. Iar ideologico-literar ne vom da seama că ne aflăm în preajma unui roman medico-intelectualist care este mai mult decît o tentativă de butorizare a realității : în preajma unui roman cu teză. Teza lui reprezintă o justificare a relativismului care exclude dogmatismul opțiunilor univoce. Dar paradoxal ,propunînd acceptarea tuturor soluțiilor date ca posibile, nu propunem de fapt o soluție culpabilă cu aceea a neacceptării ? Nu există un dogmatism al relativismului? Și apoi cine realizează ceva : cel care acceptă un evantai de opțiuni sau cel care optează actionînd ? Tocmai de aceea finalul suspendat al romanului pare a fi nu acela al unei întrebări, ci al unei absențe a unor întrebări. Și atunci ne întrebăm și noi : dar cu fata cum rămîne ? Nu-i păcat de ea ?

Din „Cartea Albă“

de Al. Rosetti

ARGHEZIANA

IV

În mai 1936, ziarul „Facla“ publica, sub următorul titlu : „Academia Română. O instituție «reacționară», învechită și fără autoritate. Premii fără prestigiu, studii lipsite de interes și o Bibliotecă în care publicul nu are acces“, un interviu pe care îl acordasem lui N. Carandino.

Pricinuit de noile alegeri, la Academia Română, și de rămînerea pe dinafară a lui Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu și Tudor Arghezi, condamnarea sistemului practicat la alegeri și critica pe care mi-o exprimam, privitoare la activitatea culturală a Academiei și la modul cum era administrată biblioteca ei publică, au stîrnit un violent protest din partea „Neamului românesc“, al lui N. Iorga, și „Universului“, lui Stelian Popescu.

N. Iorga nu mă simpatiza. Nu-i fusesem elev, și, lucru grav, fusesem elevul lui Ovid Densusianu, cu care Iorga nu mai avea relații. Cînd, în 1920, consiliul Facultății de filosofie și litere m-a recomandat ca bursier la Școala română din Franța (cu sediul la Fontenay-aux-Roses), de sub direcția lui N. Iorga, irascibilul istoric a declarat că nu mă poate primi. În cele din urmă, Facultatea menținîndu-și recomandarea, directorul a fost obligat să revină asupra interzicerii.

Mă bănuia însă de cine știe ce complot împotriva lui, urzit în culise de Densusianu ! La conferințele pe care le ținea la Sorbona, mă urmărea cu privirea, în timpul expunerii, și se plîngea anturajului său că în tot timpul cît durase conferința îmi manifestasem dezaprobarea față de ceea ce spunea.

Desigur, totul era rodul imaginației fertile a ilustrului istoric.

Scandalul provocat de interviul meu din „Facla“ era deci un prilej binevenit pentru a se debarasa de prezența mea la direcția „Fundației pentru literatură și artă“, care luase ființă în 1933.

Invinuirea majoră, pe care mi-o aducea Iorga, în calitatea mea de director al Fundației, era că-l sprijinisem și publicasem pe Tudor Arghezi.

Iorga îl detesta pe Arghezi, și se exprimase de mai multe ori în mod violent împotriva lui.

Arghezi, la rîndul său, îl înțepa, din cînd în cînd pe N. Iorga, în tabletele sale, astfel încît interviul nu a făcut decît să ațîțe focul care mocnea în vatră.

Atacul a venit din două părți : de o parte, N. Iorga a trimis un emisar la Palat, amenințînd că dacă sînt menținut la direcția Fundației, își va înapoia toate decorațiile, și, totodată, a deslănțuit o campanie de presă zilnică, în „Neamul românesc“, împotriva mea și a colaboratorilor mei.

De altă parte, „Universul“ publica, din cînd în cînd, articole în care întreba pe cei în drept cum e posibil ca un „calomniator“ să fie păstrat la conducerea unei instituții culturale. (Reproduc aici un pasaj dintr-un articol intitulat „Cine insultă și calomniază Academia Română“, din „Universul“ din 1 iunie 1936 : „Faptul că acest calomniator — după cum îl califică comunicatul Academiei Române — a propus «democratizarea» acestei instituții și pe candidații sprijiniți de presa comunistă din Sărindar . . . dezvăluie cît de întinsă este cangrena și cît de urgentă intervenția chirurgicală“).

Evenimentele se precipitau.

Într-o după amiază, aflîndu-mă la Fundație, sînt chemat la telefon de prof. C. Rădulescu-Motru. Dorea să-mi vorbească imediat. L-am primit peste cîteva minute. Venea de la o ședință intimă a Academiei, în care Iorga ceruse tuturor colegilor săi ca, în semn de protest împotriva menținerii mele la Fundație, să nu ia nici unul parte la solemnitatea deschiderii zilei cărții.

I-am mulțumit veneratului nostru decan (însemn aici cu emoție gestul său cavaleresc), și l-am asigurat că voi merge neabătut pe drumul pe care mi-l croisem.

Dar lucrurile s-au potolit, într-un fel, prin răspunsul ferm trimis lui N. Iorga, că eventuala înapoiere a decorațiilor (care nu a avut loc !) nu va atrage nici o schimbare la direcția Fundației.

Mult timp, însă, „Neamul românesc“ și-a continuat campania, uneori sub forma unor compoziții satirice în versuri, care-și aveau hazul, atunci cînd însuși N. Iorga își amesteca condeiul în ele.

La o recepție la Castelul Peleș, puțin timp după aceste zile, am observat că N. Iorga îmi întoarce spatele.

Față de această atitudine, m-am grăbit să-l iau de braț pe Al. Tzigara-Samurcaș, directorul Fundației „Carol I“, cu care Iorga nu mai avea relații, încă din 1918, și să trecem de mai multe ori în fața marelui istoric, privindu-l fix, ceea ce i-a pricinuit momente de vădită furie.

Dar nici Arghezi nu era lăsat în pace. La scurte intervale, era trezit din somn, în cursul nopții, de un apel telefonic, și amenințat cu arestarea, a doua zi, pentru scrierea și publicarea de lucrări imorale !

Â propos de...

În fond, care este sensul absolut al parabolei pălăriilor ? Acela că la baza oricărei inițiative sau evoluții umane, a oricărui proces sau fenomen atestat se află o eroare sau o farsă declanșată sub semnul accidentalului sau a unor legi dincolo de puterea noastră de înțelegere. Ne aflăm deci în fața mecanismului de funcționare a unui conflict tragic. Dar nu mai puțin a unuia comic... În cetatea puritană Decembrie este descoperită din întîmplare în urma unor săpături statuia zeiței Venus. Orașul e nordic : statuia din meridionala Sicilie, operă a unui sculptor grec. Ea va fi așezată într-o piață publică alături de statuia Sfintei Fecioare. Apoi, substituită de o Venus vie, tot meridională, identică și tot siciliană care va declanșa o schimbare de mentalitate, va dispare din nou îngropată sub catedrala Sfintei Fecioare pentru a reapare probabil peste alte sute de ani cînd va determina o nouă revoluție de mentalitate, tot din întîmplare... Martorilor acestui prezumtiv eveniment li se adresează și mottoul cărții, care altfel privit ar fi un perfect calambur de prost gust...

Ion Lungu descrie, deci, dialectica istoriei guvernată de oscilațiile continue dintre mentalitatea etico-transcendentă și cea senzualo-imanentă, ale căror ipostaze merg de la refuz la coabitare. Dacă ar fi numai atît, ar fi foarte puțin, dar Ion Lungu este și posesorul unei perspective ironice cosmice și paradoxale. El este sigur că cele două extreme sînt comutabile, că una poate fi luată drept cealaltă. Așa se face că Ralf Sellon, personajul care face trena celei mai simpatice galerii de personaje masculine ale literaturii lumii — e vorba de Don Quijote, Candide sau Archilocos, — iubește pe Venus cum ar trebui iubită Sfînta Fecioară... Că o primăreasă dezmățată este neprihănita orașului, în timp ce Lionella e desfrînată ; că imaculatul Sellon ajunge în fața Consiliului acuzat de imoralitate în timp ce episcopul Alfonso cu amante și copii din flori este sfîntul. Așa se face că bordelul orașului e în strînse legături cu municipalitatea și instituțiile care asigură moralitatea publică...

Prin viziunea ironică nimic nu poate fi salvat. Cine este Sellon ? Probabil artistul absolut. Căci numai un Don Quijote, el care poate lua esența drept aparență și invers, poate fi artistul absolut. Dar cine este Sellon ? O marionetă dintr-un spectacol complicat și puțin grotesc care are nevoie în aceeași măsură de tot felul de alte marionete, și pe care istoria îl joacă la infinit. Să așteptăm deci viitoarea deshumare a statuii.

MARIAN POPA

DIN ALII

Printre romanele în curs de apariție la Editura pentru Literatură aflat într-o fază înaintată de editare, consemnam recent și Vîntul și ploaia aparținînd academicianului Zaharia Stancu. Iată însă că Scinteia din 16 septembrie a.c. ne face surpriza de a ne oferi un capitol al romanului, de a lua contact cu o parte din unitversul lui. Fragmentul anunță o tehnică nouă, modernă, o narație la persoana întîia, subtil analitică, chiar eseistică dacă avem în vedere disputa de idei a personajelor, a momentului istoric, topită autentic într-un realism expresiv și totodată poetic, care amintește de Descult. Dar modalitatea, în general, este nouă față de cunoscuta serie romanescă a scriitorului.

Binevenită inițiativa Editurii didactice și pedagogice de a publica în fascicole, prelegeri din viitorul manual de estetică elaborat de un colectiv condus de prof. Marcel Breazu. Primele teme, sînt semnate de Gh. Stroia, M. Breazu, S. Iosifescu, L. Grünberg, Ion Pascadi și alții.

Fără a fi refractare discuțiilor occidentale contemporane, prelegerea le valorifică (critic) sugestiile din perspectiva esteticii marxiste, încercînd răspunsuri privind cîteva probleme actuale.

Ar fi, poate, cazul ca aceste prelegeri să fie urmate de dezbateri în cercul specialiștilor și al criticii literare, înainte de a intra în cuprinsul manualului propriu-zis.

Într-o corespondență publicată de Viața românească *nr. 8 a.c., scriitorul Jean de Beer scrie à propos de mișcarea estetică acerbă din sînul criticii franceze :*

«Cu mulți ani în urmă, Paul Claudel sunase clopoțelul de alarmă. „Prea mulți profesori — îmi spunea el — prea mulți universitari în literatură. E o invazie de pe urma căreia se poate muri. Un universitar nu inventează, el explică. Romanul va muri, și, odată cu el, și teatrul. Și-ar putea închipui cineva un Hugo profesor ? Un Claudel profesor ?»

Și, mai departe, depărtînd sensurile, parcă se afectează situații generale :

„Cum era și de așteptat, fenomenul a proliferat. Odinioară, învățații ocupau domeniul poeziei. Azi, domnii Profesori ocupă tot. Sînt, în același timp, romancieri și critici, lectori ai editurilor și membrii ai juriilor literare. Ei controlează vigilent totalitatea circuitului. În ceea ce mă privește, nu le sunt ostil, cei mai mulți din ei evidențiindu-se prin cultura lor, și mai totdeauna prin talent“. Evident, foarte puțini.

A apărut în colecția Lyceum a Editurii Tineretului o mult așteptată antologie : Din presa literară românească a secolului XIX. **Lucrarea, prima de acest gen în literatura noastră se prezintă ca deosebit de importantă atît pentru amatori cît și pentru specialiști întrucît cuprinde o selecție a celor mai importante programe teoretice și texte literare ale secolului. Tocmai de aceea, prefațatorul ediției a adresat redacției noastre rugămintea de a consemna cîteva rectificări : „La pag. 7 se va citi „Chemare la tipărirea cărților românești și versuri“ în loc de „Chemare la tipărirea cărților românești în versuri“ ; „Frapante contradicții“ și nu „frapante contribuții“ (p. 39) ; „Forces cosmiques“ și nu „far ces casmiques“ (p. 45) ; C. Șărcăleanu în loc de C. Țercăleanu (p. 55, 56). Uneori eroarea tipografică a pătruns și pe coperta exterioară, unde se scrie „adopări“ pentru „adoptări“. Alteori corectorul de meserie ne îndreaptă eronat propriile corecturi, ca la p. 6, unde forma de noi Südosteuropa este modificată în averația „Südoesteuropa“.**

Iarăși corectorii !

Rectificare : În numărul trecut al revistei Luceafărul **a apărut o notă eronată despre cărțile mele (care urmează să apară)** Alfa **și** Oul și Sfera. **Niciunul dintre poemele aflate în volumul** Oul și Sfera **nu se află în volumul** Alfa. **Confuzia poate să provină de acolo că, în volumul** Alfa, **care este un volum de selecție, se află într-adevăr 40 de poezii inedite. Dar acestea nu apar în nici o altă carte și au rol ca să facă din volumul** Alfa, **totuși, un volum original, iar nu numai o reeditare.**

.NICHITA STĂNESCU

N. Red. Informația publicată inițial ne-a parvenit de la Editura Tineretului.

Revista Flacăra **(Nr. 38 a.c.) semnalează un fapt nemaipomenit : Piesele alcătuitoare ale celebrei „Columna Traiana“ zac în vagoane trase pe o linie moartă din dealul Spirii. Faptul e de neimaginat. După ce întreaga presă românească a dus o amplă campanie de analiză și slăvire a monumentului, și a gestului de a-l aduce în sfîrșit în țară — visul spiritualității noastre de-a lungul veacului — se mai găsesc încă inși (comisii ori comitii) cu vagi sentimente naturale, inși care să tergiverseze nu instalarea Columnei (ar fi să le cerem prea mult ?) ci primirea acesteia în condiții optime, plasarea ei într-un cadru adecvat pînă la momentul inaugural, care, desigur, trebuie să vină și el odată. Pînă atunci însă revista ilustrată narează :**

La trei luni de la sosirea sa în țară, Columna zăcea încă pe rampă. Între o linie de pe care se descărcau vagoane cu lemne de foc și o alta pe care soseau și plecau utilaje grele, lăzile cu prețiosul conținut așteptau să li se găsească un domiciliu, în pericol de a fi lovite“...

Intreaga operă narativă a lui Pavel Dan va apare în limba italiană în cunoscuta colecție a „Scriitorilor străini“ pe care o tipărește editura U.T.E.T. din Torino (Unione Tipografica Editoriale Torinese) în traducerea scriitorului italian Silvio Guarnieri și a soției sale Franca Guarnieri.

POEMELE TRANSHUMANȚEI, se numește noul volum de poezii al lui Dragoș Vrînceanu, din care un ciclu a apărut în coloanele Gazetei literare. **Volumul se află în curs de tipărire la Editura Tineretului.**

VIZIUNI

Era, îmi amintesc, o noapte cu stele lăptoase cînd, cu aproape un deceniu în urmă, Tudor George mi-a spus, după o nesfîrșită și perorantă plimbare, niște stihuri de-ale lui, care începeau așa :

Imi port royal statura de poet.

Anii ne-au cicatrizat pe amîndoi, sîntem acum departe „ca două corăbii ce se-ntîlnesc într-un port oriental și însorit, pentru a porni fiecare spre altă țintă“. Citatul din acel pustnic dela Sils Maric mă ajută acum să fiu obiectiv, nu cu opera ci cu poetul însuși. Și nu numai cu poetul Tudor George ci cu poetul ca atare, cu ființarea lui pe acest pămînt, cu „statura“ lui meta-fizică.

Știu, îmi închipui, văd chiar aevea, sinestezic, caldul simțămînt care a însuflețit rîndurile lui Grinevici înscrise drept Pioneze în atît de prezentul lui punctaj din Informație.

Aș dori să spun însă că nimeni n-are dreptul să le răstălmăcească. N-are Tudor George nevoie de ochii spuziți ai confraților îndemnați a se substitui criticii. Atît omul cît și opera, trecute la nesfîrșit prin furcile caudine ale sincerității, cu întunecimile și piscurile luminoase, au depășit puternic faza birocratică a cronichetelor. „Legenda cerbului“ este „intrată“ în legendă.

Și de aici, de departe, îmi mărturisesc certitudinea că Tudor George își purta și mai departe, royal, statura de poet. Pentru că în acest „Port-Royal“ scrisă cu sîngele însuși al poetului, în (ierte-mi-se calambrul) al poeziei acest schit străvechi, nu se zgîrie peste ziduri decît eternitatea. Brînciul criticii cotidiene devine prisosenic.

LEONID DIMOV

Tudor Șoimaru

S-a stins zîmbind. A pierit. S-au stins și ochii. S-au închis. Ochii cu tăietura lor de neuitat nu vor mai răspunde cu zîmbet. Nu vor mai zîmbi nimănui. Și pașii cu mersul lor lunecat, lin s-au oprit și ei. S-a oprit și inima. Inima caldă de prieten și-a oprit bătaia.

Pleacă de-a pururi Tudor Soimaru, tovarășul drag și prietenos, omul cu inima caldă și duioasă, bunul nostru Tudor Șoimaru, Tudorică.

Greu de gînduri, ostenit de atîta trudă și chin asupra cuvîntului, în anii din urmă umbla zi de zi cu moldovenii deceniului al cincilea al veacului trecut. Schimba gînduri și păreri cu prefectul de Galați, Alexandru Ion Cuza, și sta să-i asculte îndrăznețele planuri. Și mult i-a fost drag și aproape inimii sale săgalnicul înțelept Moș Ion Roată. Nu ușor i-a fost să orînduiască cartea acelor vremi de adîncă prefacere, dar pînă la urmă tot s-a închegat. Romanul stă să iasă de sub teascurile tiparniței. Curînd va fi în librării și biblioteci.

Mîna lui îngustă, cu degetele agere și simțitoare ca niște ochi, nu va mai trece peste filele romanului ce stă să iasă de sub teascurile tipografiei. Dar în ceasurile lui din urmă, cînd a fost să stea față cu întreaga lui viață, Tudor Șoimaru, într-un fel tot a simțit pagina proaspătă, litera amirosind a cerneală și plumb.

Bucureștean de felul său, văzînd lumina zilei în 1898, Tudor Șoimaru, pe numele său Gheorghe Drăgușanu, debutează de tînăr la Iași în *Cronica* unde avea să scrie alături de Tonitza cu care s-a legat de îndată bun prieten, prieten și omului și artistului.

Semnătura și numele de Tudor Șoimaru sub care-l cunoaștem cu toții și de care nu se va mai despărți niciodată, reia debutul la *Aurora*, la *România*, la *România Literară*, unde a funcționat ca secretar de redacție. Tudor Șoimaru este mereu în mijlocul scrisului și, bineînțeles, cu marea sa pasiune pentru teatru, și problemele sale, este unul din cei mai harnici cronicari teatrali ai vremii.

Publică la *Viața Românească*, *Adevărul Literar*, *Mișcarea Literară*. La această din urmă scoate o serie de interviuri cu oamenii de litere din Franța, care i-au adus în curînd o reală notorietate. Împreună cu Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu și Serban Cioculescu scoate *Kalendele*, unde va publica o serie de nuvele și schițe de o mare autenticitate. Cam în aceeași vreme scoate monografia *Constanța* pe care avea s-o retipărească și după Eliberare. Deasemeni, din 1931 scoate revista de satiră *Incotro*, care apare pînă în 1939.

Anii de după Eliberare îl găsesc în plină înflorire. An de an, apare cu o altă lucrare, cu o altă fațetă a multiplului său talent, începînd cu piesa antirăzboinică *Furtună în Olimp* jucată în 1946—47 la Teatrul Național. An după an, cu replici scăpărătoare, văd lumina rampei comediile *Înfloresc Anemonele*, *Afaceriștii* (pentru care primește titlul de laureat al Premiului de Stat pe 1954), fresca dramatică *Zorile Parisului*, *Ce naște din pisică* (dramatizare a *Ciocoilor vechi și noi* de Filimon) În 1959. Centenarul Unirii îl găsește prezent la Teatrul din Iași cu *Povestea Unirii*, evocare istorică de mare emoție. Stăruința sa asupra epocii l-a făcut să dea viață și unui *Cezar Boliac*, care a văzut lumina tiparului la Editura Tineretului, editură unde avea să scoată și un deosebit de valoros *Grigore Manolescu*...

Și acum îl petrecem pe ultimul său drum. E ultimul lui drum pe acest pămînt pe care l-a cîntat și l-a iubit, pe care l-a cinstit cu cuvîntul, cu fapta, cu viața.

MIHAIL DAVIDOGLU

DUMITRU M. ION

balade

Pre ea o botezase Kiros, cu venin
Bătrînu-n tărmi cu nuci de coco —
Popoarele plîngeau în pomu-Aleutin
Cînd omorîse-un rîs cu bețe de maroco.
Prea bunul înger cu mărgele
Juca pe plaja mărilor de gin
Și lăutarii palizi, menestrele
Ziceau într-un apus de vin
Dar domnul meu, Ierusalimul
E-un arbore c-un zid sub el
Zăpada singură îți vrei chilimul
Și masă rădăcinile de miel.

II

Din veac prea mult iubită Kiros
Veșnic se-ndură căutătura morții
Mi-e sufletul de apă ros —
Leii domestici cresc în lemnul porții,
Un orb culege roua de pe lume
Aștept să-i văd curgînd povara
El, tremurînd se-arată printre brume
În cap îi cade pe colină seara.
Măgarii pasc din ochiul lunii
Un om din cer azi noapte a căzut
Și picură-n pămînturi țuică arunii
El știe unde-i roua, dar rouă n-a văzut.

III

Tu veneai din ploaie Kiros
Ca o coabe-n luna-a șaptea —
Blînd Irod după miros
Se-așezase-n tine moartea.
Eu dormeam în Paraschiv
Ție-n pulpe-ți umbla sila
Turcul schivnic cu mustățile oliv
Își vînduse iarna crila.
Kiros, tu-i știai copilul
Cel cu părul alb, blamat —
Putrezise cu de-a sila cimititrul, cimitirul
Dumnezeu ploua noroiul și noi doi ne-am inchinat.

IV

Tu Kiros nu te-ai fi născut
Năpîrcă luna șade-n deal
Ranira a făcut un pumn de lut
C-un tată orb cu inimă de cal.
Și mînătarcă-n stincile rebele
Pîndeai un om să-i crape duhul
Eram cuprins în poale și-n giubele
La mînăstiri cu broaște noi alesesem stuful,
Și doamne ce imperiu idiot —
Pisici de aur în cap cu tubercule
Cîntam pe stînca ursului Horot
Și căutam morminte-ntr-o pădure.

V

Domnița în Palagos pe sfîrșite
Și barza care-o căuta vorbind
Vag credincioase domenii de termite
Miros de păsări moarte și de mirt
Și omul verde-n fier medieval
În iarba-n care leii răgnesc
Stafia albă consumă-un madrigal
În poartă șapte cîini prînzesc —
Cînd se tîrăsc pe lume fumuri demodate
Pămîntu-i pentru morți un birt
Cu bulgări — chifle reci umflate ;
Noi să urcăm, să ne rugăm nemărginit.

VI

Girafe de răcoare cutremurau păduri —
Domnița se-așezase pe-o piatră-n Alicant
Ciinii de pază surzi în lătrături
Săpau în liniște un urlet dominant
Noi aplecați să căutăm pămînt
Vedeam oștirile microbiale
Și iepuri orbi spre lupi cîntînd
Peștii crăpau de sunete bilabiale.
Venea un domn bătrîn din Aravar
Prin rîpi creștine-l chinuia arșita
Floarea de cactus moartă-i în revar
Pe piatră-n Alicant murise și domnița.

VII

Ci ne numeam corăbieri la țărmii goi
Muream de foame-n Anabaf
Sub ploi ședeam cu lemnele pe noi
Turme de tigri făceau tăcerea praf.
Ne prefăceam că n-auzim pustiul
Cum curge dispre mare în prăpăd
Nici nu știam că ești sub lemne viul
Singur, rămas, dat mie să te văd.
Dar apa se-așezase-n cer
Noi ne iubeam pe țărmul de nămol
Dormeam pe sub copaci de fier
Și-mpodobeam pămîntul gol.

VIII

Noi călăream spre Colo-Colo
În buzunare-aveam doar nuci de biliard
Iarna în orbi, grădina lui Apolo —
Săraci ne inveleam c-un miliard
Și Kiros, patru roți, rotile
Mînam prin șanțul lui april
Cloceam și sărbătorile debile
Și beam din ape și ulei de mir.
Era pustiu și gheață-n țara Lilibim
Și hrana de apoi înaripată
Ne închinam de teamă că pleznim
Și ajungeam în Colo-Colo cîte-o dată.

ION CARAION

sora făcătorului de oglinzi

Macadamul strănută. Vocile au sîngele verzui.

Prefăcută-n statui
de plută și sare,
iubito,
cînd o să vină vîntul din depărtare —
soarele va fugi ca dintr-o odaie
cu vrăbii ruginite.

Lăcuste de eter —
cui și cui, stelele
îi cheamă soarta.

plecare

Era o oră metalică.
Obrajii se izgoneau între ei. Reci.
Poate că bradul care încalecă
potecile știa c-o să pleci.

Poate știa fîntîna.
Poate izvorul plăpînd.
Eu-ți desenam părul cu mîna
și surîsul în gînd.

S-a-ntîmplat să se oprească un prost
(prostul satului), să-mi ceară bomboane.
Ridea la copaci, se uita prin balcoane,
nu-și amintea cine-a fost.

M-am așezat lîngă brazii înalți,
lîngă fereastra de gheață.
Știam că măcar o singură dată-n viață
oamenii trec unii prin dreptul celorlalți.

Misterul și umbra dormeau lîngă mări,
se făcea dimineață și seară...
Mi se părea poate sau, într-adevăr,
pe sub tălpile mele umblase un imn, o vioară ?

Oare în toate împrejurările minciunii e la fel ?

Cerul trecea cu noaptea la el,
și era urît, urît
ca o mocirlă bătrînă ce ți se suie la git.

Cîntecul s-a lăsat cu greșelile în genunchi,
ca la sfîrșit de moarte.
Prin dragostea care plecase departe,
sufletul meu rătăcea ca o stafie. —
Și brazii s-au luat unii pe alții în brațe,
să nu știe...

deltă sonoră

A cui i-această zi de alb și verde
cu instrumente leneșe de piei,
de-apar din larg vîslașii surzi, cu totul
acoperiți de cluci de porumbei ?

Nici lacrimă... nici vis... nici vînătoare...
Foșnind, mătasea serii se desbracă —
ce legi rotunde dezmierdau legenda
și care vînt lăud, din cracă-n cracă,

la pomul muzical suia buimac ?
— Așteaptă-mă la treapta de ivoriu
cu șnurii pali, ca să-ți petreci condurul
pitit de spaimă-n beatul sanatoriu.

Nimic nu sparge luna. Legănate,
aripi din bolta lentă trec alerte —
a cui i-această zi de alb și verde,
cînd ochiul arde ca o castitate ?

De dimineață cresc privighetori,
seara intră cuiburile-n neveste ;
— laudă, laudă flautului pe care
l-am auzit lîngă trestiile-aceste !

fotoliu de amurg

Viața mea a fost o cenușereasă
care nu și-a mai găsit condurii.
Creșteau împrejur zorzoanele naturii,
iar zorile-ndemnau „hai !" și noaptea-mi spunea „lasă"...
Au stat constelațiile cu pasărea de aur la masă
ca-ntr-o ghicitoare.
Dar pasărea sta în picioare
și nimeni n-a știut.
Pilpîia un înger de lut
pe umerii tăi fără nume,
iar taina și-a tot pierdut feciorile-n lume...

Acum e tîrziu, din pămînt
ies calendare cîntate de vînt
și zăngăne, pe coifurile holdelor, lunile —
din loc în loc, la cîte-un sat...
Parcă-aud vîntul povestindu-mi rugăciunile
din care-am plecat.

LIVIU CALIN

călătorii

lui Al. Rosetti

Intoarcerea cu ploaia strînsă-n haine
ne pare semnul iernilor topite
acolo unde stînca fura taine
din fumegarea ierbii în fuga de copite
a caprelor cu norii rostogolite-n văi
speriate de lăcusta acelui lup stingher
care presimte luna mîncată de dulăi
și sîngele ei alb alunecînd prin ger.

Doream, în zori, un viscol cu vinete stindarde
să trecem peste drumul căzut în minereu,
am fi dorit un munte ca gheața care arde
cu diamantul pur, cernut de cerul greu
și vise spulberate anume pentru noi,
dar iarna ne-a primit cu veștedele ploi.

oamenii semănau

Pe canapea, evaliul umbrelei e deschis
și lîngă el vreau să dorm cît lipsești
fiindcă albastrul umbrelei îl voi simți în vis
cum alunecă pe trupul tău
ca mătasea venită de sus,
și va fi mai albastră ca o lumină înaltă
iar sîngele meu va avea aceeași culoare
pusă de zugravi pătimași
în bisericile vechi, la intrare,
unde oamenii par Magdalena și Isus.

parabolă

Mă pregătesc pentru o mare călătorie
mai întîi în jurul meu
și după aceea al casei
unde în fiecare dimineață, cineva
îmi scutură hainele zilei
sub copacii bătrîni, de metal,
ca și cînd s-ar scutura
prunii, castanii de solzii tîrzii.
Fiecare zi începe la fel
cu acest scrîncior sonor
dar marea mea călătorie va începe noaptea
să nu mă rup de steaua polară
în iris lumina să rămînă puțină și rară
așa cum se întîmplă în somnul de iarbă
cu ochii spre cer.
Brațele, ca și acum, îmi vor fi libere,
gîndul la fel,
dar așa pot pleca pentru cîteva sute de zile
în ureche însă, ca un blestem,
va trebui să ascult glasul acela mort,
de vioară,
al necunoscutului chinuit de cadențe și rime
de mituri sau fapte îndelung drămuite.
Simt rece călătoria, fără veșminte
cum simt acum aerul nopții de munte
nu voi duce nimic,
cu mine nu voi duce nimic
decît amintirea ciudatului Noe,
care sub pleoapele întredeschise
apropia monștrii de vise
capul rotund al minciunii,
surîsul leului cu buza uscată
un șarpe cu ochii prelungi de femeie
o maimuță cu ghiare de foc.
Popasul meu adevărat va fi numai acasă
după ce aceste făpturi vor pieri
o dată cu lacrima vie.

fragment

Pe mîna mea culcată
de lampadarul stins
cade polenul luminii întrerupte
în casă simt răcoare
de parcă ar fi nins
pe foile de noapte cu versurile rupte.

Iubirile se leagă
în gîndul meu tîrziu
și sub zăpada acelor liniști rare
aud apropierea ecoului
mai viu.

Și scriu, și scriu
cu pleoapele închise
ca ultima minune în legănata oră
poemele dorite
să fie numai vise
ca genele vorbind de simpla aurora.
O rază dacă vine
prin lîncedo perdea
ar însemna plecarea pe drumuri neștiute
vegheat mereu
de-o lacrimă cu stea.
Dar nu !
aprind iar lampadarul
pe cărțile deschise
simt acul cum unește cuvintele, pe rînd,
îmi sîngerează mîna
pe paginile scrise
ca florile de ziuă sub streașină arzînd.

TRAIAN IANCU

trupuri de vioară

La rădăcina unui pom,
Eu știu s-ascult, în taină, melodii,
Pădurile visează ca un om,
Și știu cînta dureri și bucurii...

Din trunchi de paltin zvelt, la primăvară,
Și din molidu-n zare cîntător,
Eu fac gingașe trupuri de vioară.

Și răscolit de vis și născocire,
C-an rostogol, în munte-un minereu,
Din trupuri de viori și din iubire,
Presimt cînd se revarsă-n pieptul meu,
Cîntece svîcnind, cum cerbu-n zbor,
Ori salt gingaș de căprioară...
S-or aduna odată-n fapt de seară,
Și-or povesti acelui ce-o veni,
Ca să-și trăiască viața după mine,
Să știe bine,
C-am fost miner, și-am scos din munte soare,

C-am făurit cu patimă vioara,
C-am înfruntat și ploaie și ninsoare,
Că pătimaș eu mi-am iubit și țara
Și cîntecele ei ce fierb în mine,
Din strămoșești izvoare, fără nume...
O, voi păduri, viori, voi știți prea bine !

părinți

Părinți șoptind în ierburi și-n pruni și-n mere coapte,
Visînd apocaliptic, în somn, din „veacul șapte"...
O țară, cum e astăzi, cu-aureolă mare,
Frumoasă, ca sărutul de rouă, pe o floare...

Mă-nclin spre oseminte, în tremur și văpaie,
Și inima-mi vibrează, genunchiul mi se-ndoaie,
Iar la ureche-n șoaptă și printre lacrimi, vîntul,
Îmi spune că strămoșii, ei ne păzesc pămîntul !...

Că ei mi se luptară, ei Daci și Geți, popor, —
Cu dușmanii cei crîncani, ce dorm în preajma lor !...
Și pe năvălitorii, în steme și-n oțele,
Străbunii-i prefăcură în oale și ulcele !...

Doar coifuri și rubine și triste diademe,
Sînt pentru dușmani martori, c-aveau de ce se teme !...
Și dacă-n lan, porumbul e mare, cît stejarul,
E că-l păzesc strămoșii, cu duhul lor și jarul...

Acolo-i viteția și flacăra ce arde,
Pe care neamul nostru o duce mai departe !...
Sub vraja lor, să-ți crească, o, țara mea, triumful,
Să-ți crească-nalți toți fiii, ca-n Bărăgan porumbul !...

VASILE NICOLESCU

ce spune marea

Mereu cu tine însuți,
pînă cînd ultima stea pierzîndu-și echilibrul
va țiui înaintea furtunii,
tu fugi mereu,
dar numai în tine,
tu, uragan fără veste,
dar numai în tine,
nuntă sfîșiată de fulgere,
cînă a fiarelor,
tu, brațul celei care se înecă
întins după mîna iubitului,
care te-nalți prăbușindu-te,
tu care plîngi și rîzi
născînd mărgăritare,
tu care te sbuciumi
numai în tine
mereu așteptîndu-l pe cel fără glorie,
pe nîndrul, pe-nfrîntul, războinicul Xerxes
care niciodată nu vine...

fîntînă

Cocoșii strigă pe rotunjimea pămîntului
silabe de dincolo de moarte.
Prin cercul de foc al cuvîntului
.ei din poveste duc luna de toarte.

Iarba pîlpîie oarbă în ceara tărînii.
Din alte tărîmuri cad mere cu sunetul blînd
Greierii încrețesc apa din fundul fîntînii
părelnic chipul tău cutremurînd.

geneză

La sfîrșitul fiecărui cuvînt
începe marea tăcere,
turnul timpului se înclină,
inima lucrurilor nu se mai aude,
începe marea tăcere,
deșertul fără umbre,
nisipul plictiselii
prin care foșgăie
scorpionii uitării,
începe abisul,
spaima și golul dintre lucruri.
Unde ești, tu,
să-mi pîrguiești smochinii,
cu funda curcubeului să-nnozi
tainele lumii ?

musée grévin

Fugim prin oglinzi. chenare ale tainei,
în care ne cufundăm încă o dată,
ca stinsele stele în ochii lui dumnezeu
căzînd în noi înșine, fără pată.

Licurici în cavoul amurgului
fugim prin capul unui zeu fără nume,
pe-o mare galbenă cu chipuri de ceară
călcăm, clătinîndu-ne, surpatele spume.

nike

Strigăt în purpura zorilor,
fantomă a bucuriei,
catarg de carne în mări de vijelii,
vestală-ndoliată,
înger jefuit,
trup decapitat de iubire,
trup viscolit de iubire,
trup cernit de iubire,
muzică sfărîmîndu-se-n astre
în brațele soarelui.

EUGEN BARBU

Ciuma

Capitolul I din romanul „Principele"

Într-o sfîntă Duminică, în timpul slujbei celei mari, în biserica de-i zicea Caimata, intră un bărbat înalt, lat, dugos, numai zdrențe, strigînd :

— Scăpați-mă, oameni buni !

Necunoscutul se prăbuși în fața porților împărătești și își arătă subsiorile. O fîntînea purulentă lăsa să curgă de-a lungul brațelor o scursură albicioasă.

— Ciuma ! strigă careva și numele blestematei goli într-o clipă lăcașul de rugăciuni.

Vestea fugi pe uliițe cu picioare repezi. Sărbătoarea zilei a șaptea fu turburată. Oamenii se închiseră în case așteptînd ceva, cu spaimă. O tăcere de moarte se înstăpîni asupra Bucurescilor. Seara se ivi luna îmbrăcată în sînge și în jur era un senin sticlă. Pe la miezul nopții se arătară vîrcolacii căutînd capul lui Iuda și locul lui Cain. Ciinii lui Dumnezeu mușcau cu sete din lumină și oglinzile ce se știe că sînt răuvoitoare la boleșniță fură acoperite cu marame albe. Se întunecaseră și ele și femeile spuneau mai tîrziu că le pieriseră apele, încenușîndu-se și arătînd semnul morții. Cocoanele boierilor își scoaseră înspăimîntate inelele cu pietre prețioase și le ascunseră. Argintul și talgerele fură îngropate, podoabele despuiară de rînd chipurile frumoase și îngrijorate. Tăcerea creștea nemiloasă și noaptea asta parcă rece în miez de vară nu se mai sfîrșea. La casele de pe podul Mogoșoaiei se trăgeau grelele perdele și se aprindeau luminările de Paști. Porțile se închideau cu lanțuri și dacă ai fi ascultat bine ai fi auzit cheile ruginite mișcînd în broaștele de fier. Vîrcolacii pieriseră, lumina rea a lunii pierise, acum totul scînteia. Era o noapte înspăimîntătoare cînd în frumosul ei furnicile lucrează mai mult și crește sarea în mări. Oamenii simțeau cum le sporește sîngele în vine ca să se apere de amenințarea care venea de undeva din văzduh.

Încă nu făcea nimeni nimic, toți se uitau spre palatul Principelui de la Curtea Nouă. În toate ferestrele ardeau lumini mari, împărătești, ca la sărbători. Poate era numai un svon, poate nimic nu era adevărat, poate se speriaseră popii de la biserica de-i zicea Caimata, cine mai știa ce să creadă, dar cînd totul părea că se liniștește și lumea se pregătea să adoarmă, deasupra orașului se auzi un sgomot îndepărtat și ciudat. Despre Balta Icoanei, numită și lacul Bulindroaiei venea un nor ciudat, ca soda, în acea stranie lumină. Să fie liliecii de la mînăstirea Mărcuța ? Să fie giștele Mitropoliei ? Nu erau. Ceva amenințător se apropia cu o egală bătaie de aripi. Aerul era stătut, nu se isca nici un vînt, praful sta neclintit în uliițe. Un miros greu, rînced, însoțea acel nor încet, sticlos, ca o lînă, acum albă, nu murdară.

O nuntire de fluturi, parcă nemișcați, duși de o secretă mișcare spre fîntînile Principelui acoperi lumina lunii. Întîi veniră cei cu aripile ca pucioasa, galbeni și ușori, iradiind în noapte, tăind aerul în miliarde de felii, erau fluturi amiral, lămîiță, albiliță, fluturii cerului și fluturii de sidef, vestind zorii ce nu se mai arătau. Păreau frumoși, mulți cum erau, plutind ușor deasupra caselor, apoi învăluiră pomii și coroanele lor odată se prăbușiră într-o devorare lacomă și rămaseră pustii și iar înflorind în strălucirea mirată cînd norul cel galben se ridică deasupra palatului. Aripile galbene erau străvezii, ai fi putut vedea înțepătura albastră a stelelor prin ele, dar din această frumusețe totul se duse, la fel de încet, cu aceiași mișcare secretă, cum ai muta vag lumina. Dinspre jitnița domnească se auzi atunci un fel de chițăit de șoarece, unanim, mult, stins, amenințător și mai amenințător. Soseau strigile, fluturii cap de mort, aduși de molimă. Erau mulți, roșii ca amurgul, arătîndu-și amenințător gâvanele negre. Nunteau și ei tăcut, gros, umplînd aerul de un miros greu. Abia mișcau aripele ca și cînd ar fi fost înecați în apă. Nu se grăbeau, acoperiseră cerul cu un văl negru. Nălbarii și fluturii cu coadă de rîndunică, fluturi de zi cine știe cum treziți și porniți în această ciudată migrație lăsaseră un polen galben, ușor în văzduh. Prin acest perete subțire și translucid treceau ceilalți, greoi, amorfi, puturoși, voluptoși, cătînd parcă un punct cardinal. Rămaseră în aer, lipiți sub lună, ascuzînd-o, oamenii îi văzură bine, buha ciumei dăduse semn fără milă Bucurescilor.

Din cloaca de la Curtea Arsă se auzi strigătul lui Malamos Bozagiul :

— Fraților, a sosit !

Cerșitorii, șandaliii, orbii și șontorogii se iviră de sub bolnițe și priviră fluturii. Îi primiră cu urlete de bucurie și de sub cărămizile prăbușite se iviră sticle de vin și rachiu din care se bău cu sete pe nerăsuflate.

— A sosit ciuma, fraților, mai spuse Malamos și se arătă deasupra fostelor grajduri ale seimenilor.

Era înalt, țeapăn ca un prooroc și le vesti răsucindu-se în gluga lui de călugăr, legată pe mijloc cu funia unui spînzurat :

— Al nostru o să fie orașul !

Ridică brațul drept și cerșitorii îl văzură inelele făcute din cuie de cosciug, vindecătoarele cu care le lua durerile de cap și-i lecuia de spînz.

— Să trăiască regele nostru ! strigară milogii, care din cărucioare, care de pe grămezile de gunoaie în care mișunau șobolani cît vițeii de lapte. Duhoarea pimnițelor fu răscolită de acea mișcare.

— Aud cîinele pămîntului ! vesti Bozagiul, a trimis fluturii să aducă apă copiilor morți !

Un fior străbătu ființele acelea fără frică. Pe urmă tăcu și el și se așeză așteptînd să treacă norul nefast. Strigile stăteau nemișcate asupra orașului, ca și cînd l-ar fi pindit. Aerul devenise năbușitor. În case copiii țipau de spaimă și muierile cărau găleți cu apă că boleșnița venea cu sete mare și arșiță. Călugărul nebun de la fîntînile necontenit cîntătoare ale Principelui opri duruitoarele și în bazine stătură arteziancle. Fu și mai tăcere. Fluturii nu se mișcau, torceau parcă aerul cu aripele lor lenețe. Totul era bolnav în această cumplită noapte a începutului ciumii.

Și-atunci bătu primul clopot vestit de o toacă dementă și după ea se luară altele și oamenii scoaseră afară frigăruiele de carne și luară talăngile de la capetele vitelor și începură să le lovească în disperare. Copiii izbeau aerul cu ciomege și prăjini și totul era un vaer de fier și de strigăte împotriva molimii.

Fluturii cap de mort ascultară dangătele triste de la biserica Stavropoleos, încrucișîndu-se deasupra acoperișurilor, dar nu se clintiră. Veneau zorile și arătau și mai amenințător, chițăind ca șoarecii în aerul zăcut. La Mitropolie se scoteau moaștele și icoanele cele mari. Șapte preoți în odăjdiile de baibafir slujeau cu glasuri mari în altare. Lumea căzu în genunchi prin curți și se rugă spre cerul în care stăteau cei mai buni vînători ai vieții.

După ce bătură aerul, mahalagiii din capul Dîmbovicioarei se aruncară asupra clinilor, să-i schilodească, nu alta. Animalele urlau gonite prin curți să sperie ciuma. Venea moartea cu tot tacîmul său : cu coasa, cu gresia și ciocanul. Întîi te atingea la cap sau la rărunchi și te bolnăvea, pe urmă îți lua viața în cumplite chinuri. Soldații albanezi ai Principelui alergau spre bariere să le închidă și să le vegheze. Puțurile fură acoperite cu scînduri și pe porți se însemnară cruci de smoală. Se astupau de zor găurile, pe unde erau, să nu încapă molima.

În curți se aprinseseră focuri.

Pe loggia palatului de la Curtea Nouă prima rază de soare făcu să sclipească marmura :

Sol non ocidat ! scria acolo cu litere săpate în piatră.

Ce pustie zi urmă !

Unde erau gătitele ploi să stingă setea neașteptată ce se ivise în gîtlejuri ? Unde erau sclipirile fîntînilor artizicești ? În șanțuri se și ridicaseră garduri de nuiele să se oprească ce se mai scurgea, o apă plină de lintiță. Oamenii agiei stringeau cu sacalele proviantul pentru trebuințele spitalicesti.

La șase dimineața se bătură a doua oară clopotele cu disperare și după ele toate fiarele sunară. Fluturii nice atuncea nu se mișcară de deasupra orașului. Urcaseră mai sus și întunecau lumina nădușită a zilei de vară. Arnăuții domnești traseră cu puscile și-i împrăștiară și cînd totul se lumină simțiră nemiloasa căldură. Pînă seara și a doua zi nu se întîmplă nimic. Boierii își chemaseră doftorii să-i păzească și pe uliițe nu se ivi nici un echipaj. În grădina lui Scuffa năvăliră nebunii de la mînăstirea Mărcuța ce nu mai puteau fi ținuți din pricina clopotelor ce îi asurzise și mai rău îi stricase la cap.

Ceasurile treceau greu și nemic încă nu se ivea. Parcă toți ar fi vrut să mai audă ceva, să știe, că dacă moartea își făcuse sălaș undeva măcar dintr-acolo să se ferească, pe cînd așa ? Nu avea nimeni somn, nimeni liniște. Geaba slujbele popilor ce nu se mai odihneau, numai la marea icoană a Maicii Domnului mai era speranță, pentru că Isus pe nice unul de ciumă nu vindecase. La prînz o scoaseră într-adevăr și-o duseră pînă la Dîmbovița cu mare pohfală. Treizeci de copii îmbrăcați în alb o purtau și în urmă veneau sute de părinți ai bisericii, neînfricați, călcînd în praful uliței. Icoana era împodobită cu flori grele de vară, încinse giur-împrejur ca o coroană. Mîini dibace ascunseseră în această frumoasă arătare a podoabelor naturii și urzici și bucăți de usturoi. Soarele sclipea nemilos în aurăria nimbului Născătoarei. Muierile bătrîne se închinau și își ascundeau ochii. Nu era bine să chemi boleșnița cu astfel de podoabe ce trebuiau iute ascunse, să nu le vadă lumina. Dar cine mai ținea seama de asta ? Văzduhul cînta cu vocile groase ale sfinților părinți ce aruncau cu fum de tămîie în dreapta și-n stînga să schimbe aerul.

După icoană fură plîmbate moaștele sfîntului Pantelimon, lăsate descoperite să vadă lumea de unde o să vină minunea și izbăvirea. Erau cîteva oase galbene învăluite în borangic și mereu stropite cu aghiasmă, ca să nu miroasă, la care cu toți priveau, făcînd cele cruci mari. După ce și aceste sfinte daruri ale bisericii fură întoarse la locul lor, Vodă trimise sacalele sale să stropească uliițele cu apă parfumată ca la marile sărbători. Era o risipă dar și o dovadă de frică.

Pînă într-a patra zi nu mai muri nimeni. În casele boierești ardeau noapte și zi lumînări mari de ceară de Smirna și mirodeniile și camforul parfumau aerul. Fuseseră întinse mese de care nu se atingea nimeni pentru îmbunarea morților, după obicei. Printre tacîmurile acoperite cu șervețele de Olanda, ca nimic să nu lucească, așteptau farfurii cu pastramă și icre tescuite, erau cîrnați de zalhana și ghiudem cu mirodenii, nisetrul zăcea în porcelan cu ochi sticloși, alături de cegă și păstrugă. În casa marelui ban Radu Golescu, Iofarii de mare și scrumbița împuțeau aerul de două zile, dar morților nu le cereai să se grăbească. Sfințiseră preuții masa și așteptau semn mîntuitor, el cu ai lui, să nu le putrezească piersicile și prunele oferite răposaților de dincolo. Vel Logofătul Manolachi Grădișteanu nu se mai ridica de la icoane, dînd spate îmbelșugatului prînz așternut pe un damasc albastru ca marea unde zăceau brînzeturi de Olanda, gadalupi, atunci aduși de la țară și poligale amare pentru slugi, trandafiri, păstrăvi, țipari, luchii și știuci, precum și minunea merelor domnești de Furstenapfel, mere dungate, mere Paradis, merele sunătoare de la moșia sa de la Dunga, pergamute de Isember, tămîioase și moi, după care-i lăsa gura apă chiar în rugăciunile sale înflăcărate. Tot ce era mai bun pe lume se aruncase, morții pe mesele întinse și ochi osteniți vegheau la putrezirea fructelor. Pentru că moartea și morții ei nu veneau la praznicul cel silnic și pustiu. Piersicile galbene la început se învinețeau sau se făceau roșii ca bubele, anghinarele împietreau și mai tare. Boer Belivacă pînă să guste morții mai gusta din cantaride ținute într-un sipet numai pentru sufletul său să-l întărească. Pepenii godini și cantalupii se descompuneau în căldura necruțătoare, strugurii cei brumați, atunci aduși cu grije din viile apropiate pentru vremuri de petrecere nu de spaimă, păreau a patra zi o coptură galbenă pe mesele cele strălucite. Smochinele nu mai arătau ca de la început deși începeau și ele să miroasă greu. Casele se umpleau de un aer gros de la lumînări, se ardeau măturile cu care se mătura ca nu cumva cine știe de unde să aducă ele boala, în uliițe băteau fără încetare clopotele și toaca de la Sfîntul Gheorghe Nou, cu sunetul ei de lemn de cireș umplea bogatele urechi de o chemare a credinței ce nu se mai isprăvea. Toți ochii erau pe palat. Cîtă vreme Principele nu părăsea Bucurescii ei nu puteau să fugă pe la moșii pentru că atîta le-ar fi trebuit. Vodă ședea neturburat în încăperile sale și citea din Cărțile de învățătură într-o smerită resemnare. Seara prin ferestrele deschise seimenii de pază îi auzeau glasul monoton slovenind cu voce tare

„Spune-mi acum, ticăloase suflete unde este Domnia noastră ? Unde este muma noastră ? Unde sînt feciorii și fetele noastre ? Unde este slava cea deșartă a lumii acesteia și bucuria ei ? Unde sînt băile cele calde și umplerea voii trupului nostru ? unde sînt grădinile noastre cele frumoase, cu mesele întinse cu cărnuri cu miros bun și frumos ? Unde este vinul care totdeauna înveselea inimile noastre ? Unde sînt vioarele, și tobele și surlele ? Unde sînt caii nostri cei frumoși și podobiți cu rafturi poleite și cu șale ferecate ? Unde sînt inelele noastre cele cu pietre scumpe ? Unde diamantele cele împărătești împodobite cu mărgăritar și cu pietre de mult preț ? Unde podoabele hainelor împărătești ? Unde este aurul și argintul dintr-această lume, ticăloase, suflete ? Că pentru lăcomia aurului și argintului tău și a altora ce nu iubesc pe Dumnezeu tu te-ai despărțit de fața cea dulce a Dumnezeului tău"...

Principele sta îngenunchiat în fața altarului de taină și se ruga pentru sufletele cele păcătoase ale supușilor săi, și lumea cea nemernicească știindu-l acolo, cu smerenia pe buze, dulce spera în mîntuire. Numai intr-aceste la Curtea Veche, năimiții și scursii, blestemul lumii și nefericiții pîndeau în petrecere distrugerea celorlalți. Asta așteptau ei ca acei vii și bogați să fugă dinaintea morții și ei să iasă din vizuinele lor și să tîlhărească. Acuș se fereau de puscile albanezilor și de grelele pedepse ce le-ar fi căpătat dacă nu și-ar fi ținut firea pentru că Domnul nu glumea. Stăteau în gunoaiele lor, roși de șobolani și de podagra, mîndrindu-se cu rănile lor de care pînă și ciuma avea să se sperie. Avea să mai treacă ce mai avea să treacă și pe ei îi vor chema să le îngroape morții de care nimeni nu se va mai atinge. Răbdătorii, cu ochii mijiți de pohte multe așteptau chefuind, dînd strigăte de sfidare și oamenii

de pe uliițe și de prin curți știau ce-i așteaptă. Focuri, cutremure și războaie făcuseră din vechile grădini și palate cu scări de mermer, cloaca pierzaniei, locul tîrîturilor și al certaților cu legea. Unde se scăldau Domnitorii în băi de Țaringrad, acum se pișau caii pribegi și creștea bozul. Unde fuseseră iatacurile beizadelelor și a cuconilor pe unde trecuseră minuni de fete cu părul ca grîul copt acum se ușurau Malamos Bozagiul cu ai lui, lăsînd în urmele baligii întregi, spurcate și împuțite. Zidurile trebuiesc a știre să îmbătrînească, nu să se ruineze, zicea Vitruviu cel bătrîn, dar cine mai ținea minte aceste vorbe într-un loc unde totul se clădea pe nisip, mic și în grabă, fără măreția altor lăcașuri. Calicii își scormoneau plăgile cu unghii negre și se căutau de purici. Aici se înălțaseră cîntări nemaiauzite și spaima domnise cu tot cortegiul ei sumbru. Aici lucise aurul cel ce cursese ca un rîu printre mîinile lacome, aici în bășcile seimenilor se luaseră vieți, dar ce le spunea acestor năimiți ruina și prăbușirea ? Dacă ai fi scormonit mai bine gunoiul ai mai fi scos de sub resturi vreun capitel corintic sau delicate frunze de acant din marmură. Sub bucățile de pepene putrezit luceau la vreo lumină neașteptată vrejurile de caulicoli, cîte opt, cîte opt. Pe toate acestea treceau cu nepăsare tălpile desculțe ale uitaților de Dumnezeu, cei fără de noroc, cioclii orașului ce sta sub semnul morții.

Din această amorțire, cum se întîmplă oriunde, femeile se deșteaptă primele. Întîi își puseră cîte una, cîte una podoabele : lănțugurile și cerceii, salbele și cercei, inelele de matostat și sculele, ascunse cu grije în locuri secrete. Nu mai puteau răbda să stea cu degetele neimpodobite, nesulemenite și fără să stirnească pohtă bărbaților. Numai briliantele cu duhul lor înflăcărat nu fură arătate pentru că prea chemau moartea. Doamna Neacșa Prișcoveanca, nevasta Marelui Vornic începu a umbla prin iatace punîndu-și rochiile cele roșii, că spunea ea, speriau boala Își căuta sarvanele de canavăț, ghiulghiului cu blană de samur și guler cu ciaprazuri, felegelele turungii cu pîntece de ris, contașele de postav, cu limie de samur, pacealele și iile cu lese de mărgăritar, cu șireturi de fir, mătăsăriile, dulamele de lastră și pe toate le potrivi în fața oglinzilor despuiate de pînzele doliului celui alb al ciumii. Și iară sclipeau oglinzile venețiane cu apele lor albastre, clare și aurul îi făcu cu ochiul nebunei. Își pusese pe rînd rochiile de terțanel cu flori de fir, în ghiordii, zăbunelele de sandal, în zăvase cu șapte foi, de lastră, căptușite cu tafta leșească și își mai potrivise nasturii cu jilalț, cu lefți și leftișori în chip de gripsor, șirurile de mărgăritare, sălbile de zloți și paftalele. Pînă și pervazurile de argint ale oglinzilor o arătară minunată atunci, cum era. Și după ea se luară și celelalte, din plictis, din neavînd ce face, stolniceasa Haretia, Sofica a hatmanului Costachi Caragea, Catrina Greceanu, Sanda Done, ca să nu mai vorbim despre Păunița Cantacuzen care uitînd de boleșniță își chemase croitoresele și le jughinea în legea ei că se apropiau sărbătorile de toamnă și zicea că nu mai avea ce îmbrăca.

Și dacă femeile îndrăzniseră de ce să nu se apuce și cinstitele fețe bărbătești de rele ? Încet, încet se iviră și fețele de meșă pentru cei vii, că pe cei morți îi săturaseră, chit că ei nu veniseră și unde se așezară peșchirele și mărămile de miini și fură poftiți oaspeții și deschise ferestrele. Locul clopotelor de spaimă îl luară lăutarii, lihniți de atîta odihnă, și lavițele fură iar acoperite cu covoare și pe mese luciră lingurile și cuțitele de argint. În casele dumnealui Ianachi Moruzi petrecură den a patra zi pînă-ntr-a șaptea mulți prieteni și neprieteni, înfrățiți la gust, gustind cu mare osteneală testemelurile făcute la Colentina, stafidele negre, zise chiuțuzise, stafide roșii și razachii, măslinele negre triglenes, măsline verzi și cîte altele. În timpul ospățului musafirii aruncau sub mese bucăți mari de carne de vită și din cupe scurseră vinul cel dogoritor pentru morți. Printre picioare amușinau cîinii de casă și saxonii de vînătoare ai gazdei, mare zaveră făcînd. Se întonară și cîntece eclesiastice, dar mai mult de lume ziseră țiganii înveseliți den frică. În uliițe se văzură și trăsurile elciilor și se spunea că Vodă luase o gustare ușoară cu Mitropolitul, dar nimeni nu putea pune mîna în foc pentru asta. Și cînd s-auzea că se vor deschide și apele cu glasul lor adormitor den fîntîni, căzu vestea ca un trăznet: în mahalaua Scaunelor muriseră trei pe neașteptate, ascunși se vede de rude.

Li se arseră hainele în piață și ciinii ce se atinseseră de rufe fură împușcați. Iar bătură clopotele a amenințare, un stol de clopote cu mereu alte glasuri, apăsate, dulci, rugătoare, triste, melancolice, vesele, săltărețe, groase în glas ca doaga, piuind parcă, subțiri și înălțătoare, mînglînd sufletele, ori speriindu-le și mai rău pentru că vorbeau despre apropiata moarte. Piețele se închiseră și fiarele strălucitoare din prăvălii fură băgate în pămînt : sape, lanțuri, lampele de noapte ale lui Karoll Knape duse într-o pivniță, gughiunurile vînzătorilor de bragă ascunse pren magazii și iar fură purtate moaștele sfîntului Pantelimon pînă la Dîmbovița.

De pretutindeni se auzeau ciocanele bătînd ușile în cuie și Malamos Bozagiul strigă celor din oraș că l-a auzit pe cîinele Cerber cerînd cap de om. Vocea lui răzbi în nouă hotare, pînă în bariere, parcă mai departe decît băteau clopotele izbăvirii. În porțile unse cu catran fură înfipte capete de cal ca să sperie ciuma. Nopțile erau și mai albe că era lună plină și varul din ziduri făcea și mai mare setea celor atinși de fierbințeală. Nu mai era unul, nu mai erau trei, boala se așezase pe oraș cu temeinicie. Mirosul de oțet nu reușea să acopere duhoarea cadavrelor lăsate în fața porțiilor. În fiecare fereastră ardeau lumînări. Flăcările șovăitoare aprindeau noaptea cu mii de lumini. Se iviră cioclii de la Curtea Veche, cu fulare roșii și cu dinți de mort la gît. Aveau pe cap cagule negre ca acei faimoși *beccamorti* de la Napoli și erau la fel de nelegiuiți. Băteau în porți după ce furau banii puși pe ochii răposaților și cereau ce li se cuvenea cu glas mare :

— Aruncați colacii de pomană și olcuțele cu vin așezați-le în praguri !

Mîini șovăitoare se arătau pe după uși și ei tîrîndu-și picioarele rupte luau prinosul și-l dădeau pe gît. Se îmbătau repede, nemîncați cum erau cu lunile și cînd aveau treabă mai multă, aruncau în furgoane și cițiva vii, abia picniți de boală. Aceia strigau de sub cadavrele țepene ale altora, dar lor nu le păsa, păseau măreț pe lîngă caii răpănoși loviți cu bice cu plumbi și cîntau „veșnica pomenire", rizîndu-și de victime. Dincolo de rîul Colentina și el secat acum de arșiță era o groapă în care stinseseră var. Acolo îi aruncau, presărînd țărînă deasupra și privind cum mai mișcă careva sub stratul ușor, școțînd cîte o mînă și pe urmă prăbușindu-se în arsura ce clocotea încet devorîndu-le trupurile.

Principele își amintea Parentalia romană și se întreba cînd vor năvăli morții pe uliițe urlînd, nemaiîncăpînd în gropile comune ? Frica adusese în oraș munți de flori cine știe de unde culese. Zăceau mormane, mormane, pe treptele bisericilor și în fața porților. Căldura le istovea iute și putrezeau și ele nemaireușind să acopere greaua duhoare a morților. În pomi nimfele fluturilor lăsate în urmă cu o săptămînă se deșteptau la căldura focurilor neistovite și cerul iar se umplu de polenul aripelor proaspete ca de o pucioasă strălucitoare. Se auzeau de pretutindeni strigăte :

— Apă ! Apă !

Dar nimeni n-ar fi adus vreun ulcior pentru buzele însetate. Se părăsea frate pe frate și soț pe nevastă, toți își căutau locuri singuratice, sperînd să nu ia de la celălat boala. Din odăile puturoase ale pușcăriei se auzeau țipete disperate. Nimeni nu le mai dădea de mîncare nenorociților de hoți și noaptea cei înebuniți se loveau cu capetele de pereți, de parcă ar fi spart cineva nucile cu sacul. Se spunea că la hanul Toptangiilor, Malamos nu vrea să primească pe negustorii din mahalaua Scaunelor care-l implorau să le ridice morții. Regele Bozagiilor n-avea vreme pentru că era în petrecere cu niște căzături de kiramele culese de prin șanțuri, bolnave, pe moarte, dar încă bune pentru asemenea ființe ce nu mai cunoscuseră femeia de luni de zile. Erau lucruri și mai grozave. În porți începuseră să apară leșuri fără cap. Rudele retezau căpățînile răposaților cu toporul ca să sperie ciuma și le așezau tîgvele între picioare. Pe dîrele de sînge scurs se adunau roiuri de muște și ele bîntuind aerul ca apucatele. Noaptea hoții de la Curtea Veche tăiau dreapta morților ca s-o afume și s-adoarmă pe cei ce aveau de gînd să-i jefuiască. Cu brațele retezate sau numai cu degetul mic alergau beți și besmetici pe sub garduri nu înaite de a vîri în gura morților cîte un bolovan rotund pentru ca aceia la vămile văzduhului să nu mai apuce să spună cine făcuse ticăloșia. Așa că dacă ai fi trecut pe la miezul nopții ai fi zărit în porți niște ciungi rînjind la lună, cu lumînări în stînga ce mai rău îi lumina și-i făcea și mai înspăimîntători. Muierile spuneau că din lipsă de carne, la Zalhana se vindea trup de copil și nu se mai mînca decît țevie. Orașul se pustia, dar boierii nu se mișcau de dincolo de perdelele lor grele, pîndindu-l pe Principe. Acesta tot între cărțile sfinte ședea, rugîndu-se. Era tare de suflet și asta dacă mai ținea, pe toți avea să-i prăpădească. Răsunau glasuri de preuți jelind morții printre fumurile verzi :

Mergi la mama ta, pămîntul, moale ca lîna pentru cel drept ! Deschide-te, pămînt, să nu-l apeși ! Acoperă-l cu haina ta !

Și nu mai ploua, nice măcar puțină rouă pe pămînt nu se lăsa. Bolnavii se stingeau de sete după ce aveau deliruri sticloase în care viseau că se scaldă în mare sau în rîuri clocotitoare, după ce beau din apa morților, roșie ca jeratecul. Le ardeau pîntecele și din bube le curgea o zeamă albă puturoasă. Aveau dureri înspăimîntătoare de cap și usturoiul de la gît și oțetul nu mai foloseau la nimic. În nebunia lor vopseau pereții cu catran să nu mai vadă izbitura lunii în pereți. Locul bîntuit nu era scormonit de sapele milogilor nici ziua, nici noaptea, pentru că plînge și pămîntul, spuneau ei și trebuia să-l lase să se odihnească, așa că pe care-i apucau înainte de asfințit îi aruncau în biserici, unul peste altul, pînă ce și aceste lăcașuri se umplură de cadavre și de mirosul lor de nu te mai puteai apropia. La sfîrșitul lui Gustar luă foc Sfîntul Gheorghe Nou și arse pînă în temelii, peste două zile se aprinse și în mahalaua Tebacilor o biserică. Ardeau ca rugurile îndopate de morți. Aerul se făcea atunci dulce și deasupra Bucurescilor iar se iviră fluturii cap de mort, filfîind leneș, din aripile lor negre. Îi atrăgea moartea și luau foc din scintei, se prefăceau în ceva miraculos, de aur, în fionguri metalice incandescente. Ceilalți chițăiau ca șoarecii în văzduh și cădeau la rîndul lor în flăcări. Lumea căta în Zodiac, în Cartea Semnelor dar cărțile de noroc nu spuneau cînd se va potoli urgia. Fură îngropate clopotele și cînd icoanele făcătoare de minuni se dovediră neputincioase ca și moaștele sfîntului Pantelimon, răufăcători și speriați se duseră și le batjocoriră de groază. Puțea și Bezestemul de-ți muta nările pentru că se opriseră fîntînile și lumea murmura că nu mai are apă decît cea puturoasă den Dîmbovița în care zăceau cu zgaibaracele în sus caii cioclilor, dărîmați de nemîncare.

O agonie lungă stăpînea orașul. Se îmbolnăviseră și cîteva cucoane, cu toate doftoriile luate. Vel boer Rudăreanu o plîngea pe-a lui și-o înmormîntă într-o lunî. Cămărașul Costandachi se duse și el după nevastă la o săptămînă numai. Pocise lumea ciuma asta. Cei ce scăpaseră se apucară de petreceri ca să uite amenințarea. Femeile își pierduseră pudoarea și deveniseră cătele. Bărbații lor nu le mai ajungeau. Erau bete toată ziua și cîntau a spaimă, înghesuiau slugile mai tinere pe sub scări și făceau toate scîrnăviile știute. Lăutarii nu mai plecau din odăile lor, vinul curgea gîrlă, orașul trăia din miile lui de lumînări, din sîngele celor cu gîtul retezat și din strigătele muierilor răsturnate sub bărbați. Atunci și-au pierdut se spune fecioria multe copile neîncercate și nu le-a părut rău. Voiau să guste înainte de moarte din plăcerile necunoscute al trupului și amarnici copii au născut după aceia, fără tați știuți într-atîta înghesuială. Umbra unui neam ticălăos spurcase totul.

Și pentru că nu era semn de mîntuire niște țigani de lîngă fîntîna Boului dezgropară cu mare haraiman călușul și învăluitîndu-l în pelin îl jeliră și-l descîntară pînă ce ieșiră cu el în uliță. Avea cap de berbece și însemînța pămîntul de cîte ori îl vîrau în țărînă. Phalusul de lemn fu plîmbat păgînește pe toate uliițele și scoaseră la urmă și niște paparude, goale, numai cu răchite verzi în jurul pîntecelor, puindu-le să joace. Oamenii le udară cu apă stătută și aia cine știe unde găsită și le huiduiră Spre podul Beilicului sună pînă seara berbecele prin ostrețele gardului ca să alunge molima, dar nu plouă. Și-ntr-această lungă veghe împotriva morții se stinse și o mult Malamos și că l-au îngropat la Curtea Arsă cu mare pompă, mîncînă sfruntată pentru că din pîmnițe ochii milogilor, șandaliilor, ciungilor și desuchiaților ardeau de nerăbdarea de a jefui toate aceste case în care bogații pîndeau fuga Principelui spre Mogoșoaia, fugă ce nu se mai întîmpla.

„Moartea e o necesitate, trebuie s-o privim în față ! „scriau slovele, rugăciunile nu mai ajutau, poate mîntuirea venea din altă parte. Rîul morții, Cocytos, umflat de lacrimile răposaților se revărsa în jurul Infernului. În toate ferestrele Bucurescilor ardeau lumînări mici, bătu un vînt în miez de noapte și mută miazma mai spre sud, dar nimeni nu o știa. Decapitații fără dreapta ce le servise să mănînce și să mîngîie, priveau cu ochi orbi noaptea plină de fantasme în care se întorceau strigile în cohorte leneșe spurcînd aerul cu strania lor frumusețe...

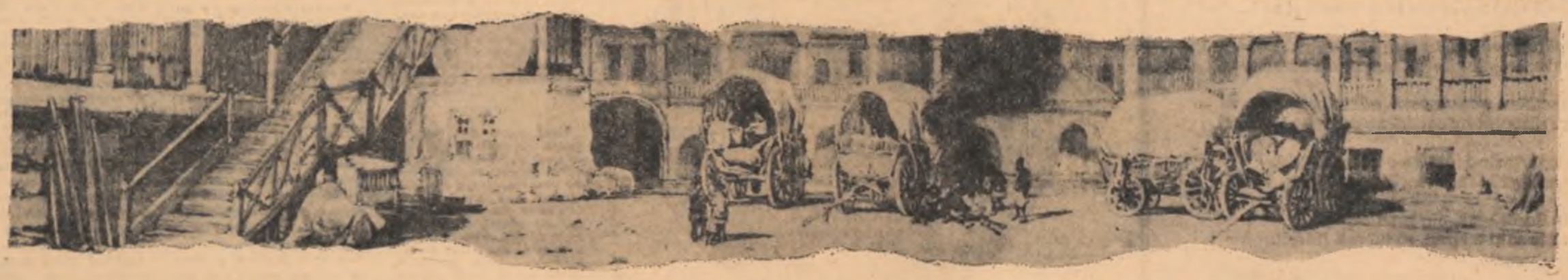

P. Antokolski
1967

Lady Hamilton

Într-o noapte,-n pădure la Breansk, povestea
Un ecran despre-o mare frumusețe, cîndva,

Despre-o doamnă cu chipul luminos și bizar,
Despre-a ei fericire și sfîrșitul amar.

Fără ea,-n bătălia de la Trafalgar, al
Său iubit a căzut, ne'nfricatu-amiral.

Numai apele mării, mohorîte și reci,
I-au șoptit lîngă bord un „Adio pe veci !"

Tunuri lung au gemut, printr-al cetei zăbranic.
Și-a rămas părăsită pe pămîntul britanic

Lady-aceea frumoasă cu-al ei suflet fierbinte.
Și ce-a fost mai departe, ea nu ține minte.

În pădure la Breansk, sub bătrînii stejari,
Triști ostașii-ascultau al iubirii amar,

Și oftau arși de dorul celor dragi la un loc,
Ca un lung legămînt sub un vifor de foc.

Și privind fiecare suferința ei grea,
Și-aminteau că-i așteaptă undeva, cineva,

Și că viața întreagă e legată de ei...
Și-ar fi vrut s-o alinte și să-i cînte și să-i...

Și alături ședeau, fiecare oștean,
Și priveau mîhnitorul, luminosul ecran...

Și-ascultau glasu-acelei mîhnitoare povești —
Căci războiul înseamnă ne'ndoios să iubești.

Și departe de-ai tăi, la o mie de leghi,
Și trudit și bărbos, decît vremea mai vechi,

Și în flacără ars, pîn'la os mistuit,
Țara ta să ți-o aperi, să iubești întreit.

În românește de H. GRĂMESCU

faulkner

Zilele acestea, la 25 septembrie, William Faulkner ar fi împlinit șaptezeci de ani. Ar fi fost tînăr și viguros și răscolitor încă : hotărîse să trăiască pînă la o sută de ani, pentru că socotea că are multe de spus. Ce s-a întîmplat puțin după miezul nopții cînd 6 iulie 1962 începea să-și depene clipele a fost un accident, un accident după o cădere de pe cal...

Îmi spuneam că s-ar cuveni să scriu cîteva rînduri despre acest om care începe să nu mai poată fi uitat, să lase dîră fosforescentă pe unde-i trec cuvintele. La noi, în decursul anului, i se va publica trilogia Snopes — Cătunul, Orașul, Casa cu coloane — opera sa capitală.

Îmi fugea gîndul la felul lui de a scrie, la frămîntarea lui chinuită și creatoare, și încercam să schițez o caracterizare. Dar mi-am spus, destul de repede, că-i mai cuviincios să-l las, totuși, pe el să vorbească. Redau un fragment de scrisoare din 1944 și cîteva considerații (1958) despre scriitorii tineri (pentru el).

ANDREI ION DELEANU

„Încerc, în primul rînd, să spun o poveste, cît pot mai bine, cît mai emoționant, exhaustiv... Mereu, mereu spun aceeași poveste : eu și lumea. Tom Wolfe încerca să spună într-un volum totul sub forma : lumea plus „eu" sau filtrată prin „eu" sau efortul „eului" de a cuprinde lumea în care se născuse și-n care se plimbase puțintel și-apoi se oprise să se odihnească. Eu încerc să fac un pas mai departe. Asta cred că explică ceea ce lumea numește obscuritatea mea, „stilul" inform, frazele fără sfîrșit. Încerc să spun totul într-o singură frază, între o majusculă și un sfîrșit de alineat. Încerc și-acum încă să pun, dacă se poate, totul pe-un vîrf de ac. Dar nu știu cum să fac. Tot ce știu e să-ncerc într-una, pe căi mereu noi. Înclin să cred că materialul meu, Sudul, nu-i esențial pentru mine. Întîmplarea face să-l cunosc și n-am timp, într-o singură viață, să-nvăț altul și să mai și scriu în același timp. Cu toate că ce știu e probabil tot atît de bun ca și orice altceva : viața-i un fenomen dar nu-i o noutate, e pretutindeni aceeași cursă frenetică de obstacole în zare neant, și omul împrăștie aceeași duhoare, indiferent unde și cînd".

. . . . . .

„Gîndesc că poate toți scriitorii, cînd sînt pe jăratec, cînd lucrează cu maximă viteză încercînd să spună tot ce simt ca o teribilă nevoie că trebuie să spună, nu citesc pe scriitorii mai tineri, apăruți după ei, poate pentru același motiv pentru care alergătorul pe suta de metri sau pe distanță lungă n-are timp să se intereseze de cine-i în urma lui sau chiar în rînd cu el, ci doar de cel din față. Asta a fost adevărat și-n cazul meu, așa că s-a produs un gol de vreo douăsprezece ani în timpul cărora n-am avut aproape nici un contact cu literatura contemporană.

Cînd, recent, am început să citesc ce se scrie acum, m-am apropiat nu numai cu ignoranță, ci și cu un fel de inocență, de prospețime, cu ceea ce aș putea numi un punct de vedere și un interes virgin de orice idei preconcepute. Am rămas lesă de la primul roman, cu o impresie care s-a repetat cu atîta consecvență de-atunci încoace încît o voi da ca o generalizare. Vreau să spun că tînărul scriitor de astăzi este constrîns de starea actuală a culturii de la noi să funcționeze într-un fel de vid de speță umană. Personajele sale nu funcționează, nu trăiesc, nu respiră, nu se zbat în truda și-n clocotul omenirii simple ca acele ale predecesorilor noștri care ne-au fost dascăli și de la care-am prins meșteșugul : Dickens, Fielding, Conrad, Twain, Smollett, Hawthorne, Melville, James ; sînt legiune numele celor ale căror personaje au fost nu doar înțărcate-n trudă și clocot, au fost zămislite-acolo, în truda și-n clocotul făpturilor omenești simple, la care însăși viața lor însemna afirmarea unui incurabil și nestăpînit optimism — bărbați și femei aidoma lor, înțelegători și comprehensibili chiar cînd erau antipatici, chiar și-n momentu-n care te ucideau sau te jefuiau sau te trădau, pentru c-aceleași le erau simplele și omenești lor pofte și speranțe și spaime, necomplicate de înregimentare sau de constringerea de grup — trudă și clocot omenesc, în care se puteau aventura nu numai fără teamă și bineveniți, ci și cu plăcere, fără primejdie de a-și face rău pentru că tot ce li se putea întîmpla era să s-aleagă c-un cucui în cap făcut tot de-un cap de om, c-un cot sau c-un genunchi jupuit, dar jupuit tot de-un cot sau de-un genunchi de om — trudă și clocot omenesc care accepta și credea în, și funcționa după, nu puncte de vedere, ci principii morale ; în care adevărul nu se afla acolo unde te aflai tu cînd te uitai la el, ci era o calitate sau un lucru imuabil, care putea și chiar îți crăpa capul dacă nu-l acceptai sau nu-l respectai măcar.

Pe cînd astăzi personajele tinerilor scriitori trebuie să funcționeze nu în individualism ci în izolare, nu ca să urmărească în miliarde de făpturi chinurile și speranțele tuturor inimilor omenești dintr-o lume cu cîteva adevăruri și principii morale simple și pe-nțelesul tuturor ci să existe solitare înlăuntrul unui vid de fapte pe care nu și l-au ales și nu-i pot face față și din care nu pot evada cum nu poate musca dintr-un pahar cu gura-n jos.

Să repet : nu am citit toată opera acestei generații a scrisului ; n-am avut încă timp. Așa că trebuie să vorbesc numai despre ce știu. Mă gîndesc acum la ceea ce consider mai bun : *În lanul de secară* al lui Salinger, poate pentru că el exprimă atît de complet ce-am încercat eu să spun : un tînăr, tată a ceva ce-ntr-o zi va deveni, va trebui să devină om, mai inteligent decît unii și mai simțitor decît mulți, care (el nici nu l-ar fi zis din instinct pentru că nu-și dădea seama că are) poate pentru c-așa-l lăsase dumnezeu, iubea oamenii și dorea să facă și el parte din omenire, din umanitate, și-a-ncercat să s-alăture speței omenești și a eșuat. Pentru mine tragedia lui nu-i în faptul că nu era sau credea că nu e destul de brav sau destul de merituos ca să fie primit în umanitate. Tragedia lui e în faptul că atunci cînd a încercat să intre în speța omenească n-a mai găsit nici o speță omenească. Nu-i mai rămase nimic alt decît să bîzîie, frenetic și intangibil, între pereții de sticlă ai paharului lui, pînă ce fie că renunța, fie că era distrus de propriul său bîzîit frenetic...

Asta-i, după cum văd eu, dilema scriitorului tînăr. Nu doar a lui ; toate problemele care ni se pun nu urmăresc decît salvarea omenirii de la a fi dezumanizată așa cum un armăsar sau un vier sau un taur e scopit ; salvarea individului de anonimat înainte de a fi prea tîrziu, înainte de a fi dispărut orice omenie din animalul numit om. Și cine poate salva mai bine omenia omului decît scriitorul, poetul, artistul pentru că cine s-ar teme mai mult de pierderea ei, cînd omenia omului e sîngele vieții artistului".

note... note... note... note... note... note...

Cu ocazia aniversării a 700 de ani de la nașterea marelui pictor italian Giotto, în acest an s-au organizat o serie de manifestări care și-au început ciclul încă în primăvară prin inaugurarea la Florența a unei mari expoziții a operelor maestrului și ale elevilor săi. Au urmat un ciclu de manifestări care s-au desfășurat la Assisi, iar în luna septembrie, în localitatea unde s-a născut artistul, Vicchio di Mugello, a fost deschisă o altă expoziție cu operele sale (v. clișeul alăturat)

★

Unul dintre cele mai de seamă evenimente din viața artistică a Poloniei — simpozionul Penelul de aur *— care s-a ținut timp de trei zile, la începutul lunii septembrie, în localitatea Zielona Gora, a întrunit pictori, critici și istorici de artă, arhitecți și constructori de orașe care au dezbătut problemele interdependenței dintre artele plastice, arhitectură și construcții. Cu acest prilej s-au deschis și două expoziții retrospective :* Cuvîntul și expresia și Spațiul și expresia *Într-unul din standuri, intitulat* Arhitectura viitorului, *au fost prezentate diferite soluții arhitectonice pentru orașele viitorului.*

★

Odiseea romanului Pe aripile vîntului, *de Margaret Mitchell, e evocată de Cleveland Amory în* Saturday Review *din 5 august a.c. Cartea, care fusese scrisă, de fapt, încă din 1926, n-a văzut lumina tiparului decît în 1963 ; era concepută în întregime în mintea scriitoarei, în așa fel încît ar fi putut s-o pună pe hîrtie în orice moment. Ultimul capitol a fost scris primul, pentru că, spunea autoarea, „avea în el ceva care te împingea înainte". Manuscrisele la care lucrase șapte ani zăceau aruncate prin sertare, prin dulapuri și chiar pe sub pat, atunci cînd le-a strîns în graba mare ca să i le predea, după multe ezitări, editorului Harold Latham (care căuta noi scriitori) cu mențiunea : „la-le, pînă nu mă răzgîndesc". Le lipsea și titlul și primul capitol.*

Au fost numeroase metamorfozele titlului, de la A mai trecut o zi (Another Day was tried), Încă o zi (Just Another Day), Nimeni atît de orb (None so Blind) *pînă la* Pe aripile vîntului (Gone with the wind), *ca și căutările numelui eroinei (Pansy O'Hara, Storm, Robin, Kells, Angel și, în fine, Scarlett).*

Cartea a cunoscut un succes de librărie nemaiîntîlnit încă pînă acum în istoria tipăriturilor. Un singur librar din New York a vîndut 50 000 de exemplare dintr-o singură livrare. Nici în ceea ce privește critica, Margaret Mitchell n-a fost mai puțin răsfățată de soartă. De pildă, Edward Granbury de la New York Sun *afirmă că „din unele puncte de vedere, cartea e superioară romanului* Război și pace".

„Ciocoii vechi și noi" altfel...

Primul roman cunoscut în istoria literaturii noastre ca probă respectînd cu aproximație legislația romanului — să-i zicem foarte clasic — trebuie judecat cu blindețea și amabilitatea pe care nepotul este dator s-o aplice bunicului dar și cu tandrul cinism folosit de nepot cu același bunic...

Cînd Nicolae Filimon se apucă să descrie mecanica parvenitismului, el se pomenește operînd o subtilă analiză sociologică, avînd un obiect net : substituția unei caste — moșierimea — de către alta — burghezia. La sfîrșitul cărții, prin voința pehlivănească a autorului personajele trăiesc cel mai simpatic paradox : ele sînt declasate. Tuzluc, Păturică Duduca, și Costea Chiorul își sfîrșesc viața la inversul stării lor de maximă infiorire. Perigeul lor nu ține de damnațiunea romantică, nici de justiția benevolă a unei supra-puteri omenești. Ele sînt declasate, mai precis se declasează din cauză că n-au respectat normele jocului. Dacă Păturică, Tuzluc, Duduca și Costea nu ar fi depășit pragul suportabil de nelegiuire, probabil că existența lor s-ar fi continuat într-o relativă liniște și pace. Lipsindu-le însă oacace moraliștii de cartier numese simțul măsurii, ei au încercat să ridice nelegiuirea la o condiție demiurgică. Or, ne lasă autorul să înțelegem, nelegiuirea este „admisibilă" numai la sistemul el umenese. Orice tentativă de convertire a ei în act demiurgic irită insesi principiile nelegiuirii. Atunci, lacomul nelegiuit cade în propria lui nelegiuire. Odată mica demonstrație terminată, nimic nu ne împiedică să remarcăm înrudirea — la proporțiile respective — cu romanul balzacian. Ca și în romanul balzacian, eroii sînt departe de a fi niște bieți diletanți ; dimpotrivă, ei se manifestă drept niște calificați profesioniști. Mai mult decît o grupare de nelegiuiți, aici actionează o breasă a hoților, cu metode bine gîndite și fără greș executate. Așa cum unii sînt pantofari și alții clubuecii există, ne sugerează Filimon, și breasla hoților, a nelegiuiților. Ideie ce o găsim întocmai și în Crestomația lui Aristotel... Iar printre accesoriile nelegiuitului se află — neapărat — și travestiul. Peruca și mustățile false devin la Nicolae Filimon simbetul de primadonă și surîsul de june-prim al nelegiuitului totul reducîndu-se la un permanent recital de actorie. Chiar autorul spune într-un loc : „Ne oprim puțin din povestirea noastră, ca să introducem pe scenă încă un personagiu foarte interesant". Și: „după această scenă de tartufism jucată cu atîta măiestrie...". De fapt, se petrec înfruntări și machiavelicuri regizate pe loc, actorii fiind și autorii textelor. Putem spune că se împinge pe scenă tipul foarte modern al actorului ce își inventează dialogul, spontan, la simplul contact cu publicul. În vreme ce publicul, la Filimon, este de ceie mai multe ori chiar celălalt, actor, partenerul de scenă, colegul într-o bătie sau victima. Cu această confuzie de „roluri" se naște un minuscul haos, pentru o singură fracțiune de timp ; apoi gestul sigur al lui Filimon aduce totul la ordine. Dar acea unică fracțiune de timp are funcția unui mister cît o furnică, a suspensului trădat imediat. Din această succesiune de micro-suspensuri despărțite prin fragmente brute de adevăr, se deduce și senzația de roman polițist a „Ciocoilor vechi și noi". Însă și aici Filimon se dovedește un modern ; întrebarea este nu „cine a ucis ?" și „cui prodest ?". Din primul moment ni se indică și asasinul și victima și mobilul crimei. Întrebarea polițistă ce se pune aici este : „cum a ucis ?". În plus autorul, prin desconspirarea totală, te anunță că asasinul își va primi pedeapsa. De aceea sentința aplicată, sfîrșitul tărtorat al lui Păturică, Tuzluc, Duduca, și Costea Chiorul vin cît se poate de firești în acea secvență demențială, lesită parcă din aburii halucinațiilor dostoievskiene : Costea Chiorul e schingiuit în piață, și, în secunda supremă de supliciu, în fața lui fac cruce din sensuri opuse, schilavnicele cortegii mortuare cu cele două sicrie în care zac cele două cadavre ale celor doi nelegiuiți din cele două caste sociale în feroce concurs, (la fel de violentă, dar cam prost scrisă e și secvența „alucinațiunilor" lui Păturică din ocnă, și cea a crizei de nebunie ce-l „coprinse" pe Tuzluc în biserică).

O altă observație de neocolit — tot vorbindu-se de realismul lui Filimon — ne îndeamnă să reținem obiectivismul de tip flaubertian al prozei sale. Sînt numeroase pasagii în care autorul se retrage, lăsînd obiectele în prim plan, fără să intervină, fără să participe afectiv. În asemenea pasagii — în deosebi descrierile de interioare, ritualurile de curte, — ospățurile — detaliul plastic abundent, inventarul vizual, primează. În acest fel Filimon se așează lîngă obiectualismul lui Allain-Robbe-Grillet, cu amenda naivităților iconografice.

Și poate tocmai obiectivismul tiranic l-a făcut pe Filimon să dea romanului său și un caracter de monografie de toate felurile. Există chiar capitole ce nu au nici un fel de legătură cu acțiunea, în sensul epic al cuvîntului cum ar fi : „Muzica și coregrafia în timpul lui Caragea". Desigur, astfel de capitole au un aer oarecum hibridant, însă ele măresc haloul de seducție al cărții prin chiar improprietatea lor de icoană pe sticlă. Caracterul monografic este ades depășit cu instrumentele analitice ale sociologului, istoricului de artă și ale istoricului propriu-zis. Cu sau fără ambiția autorului „Ciocoii vechi și noi" se prezintă și ca un roman de idei, împănat cu maxime, aforisme și proverbe luate otova, și întrebuințate cu tîlc pînă și în titlurile capitolelor : „Ce n-aduce anul, aduce ceasul" sau nostimul „Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă !". Plăcute și exact istoricului, în special, capitolele : „Lagărul de la Cotroceni și trădarea", „Alexandru Ipsilante și Eteria Grecească", adunate la scurte observații de intensă finețe. „Noi n-avem boieri de moștenire, ca alte neamuri străine de prin Europa. Letopisețele noastre și arhondologia ne arată curat că Ștefan-Vodă, Mihai-Vodă și alți domni moldoveni și români au boierit pe cîmpul de bătaie pe mai mulți opinciari..." ilustrează vocația de istoric și sociolog a lui Filimon. De altminteri simpla citire a cărții spulberă pe dată mitul autorului deșteptățel talentat dar semidoct. În suficiente părți Filimon face trimiteri la : Platon, Scila, Caribda, Ganimed, Machiaveli, Alesandru Dumas de la care a împrumutat și tehnica ruperii de planuri și acel mod de senzațional aventuros în complicitate lucidă cu cititorul, Omer, Rossini, Buffon, Linné și Cuvier (!)... Til Buhoglindă etc.

Iar estetica lui Filimon, profesiunea lui de credință cred că o putem desprinde din : „Lăutarii... scoaseră niște accente foarte patetice pentru timpii de atunci, dar care astăzi (s. n.) n-ar avea cea mai mică putere asupra simțurilor noastre, nici chiar pe acea de a ne face să dormim". Este evident, dialectica esteticii însoțită de opinia fermă asupra caracterului istoric al oricărui tip de artă : „rezbelul" dintre clasic și modern.

Așa, Nicolae Filimon poate fi fără griji ; romanul lui pe care l-am numi, pentrucă apelează la atîtea tehnici și modalități, roman-mixt, a rămas cu toată fragilitatea și confuzia lui grațioasă, un roman modern al unui scriitor clasic.

VINTILĂ IVĂNCEANU

ISARLÂK

I

Numai o dată cu apariția **Ciocoilor vechi și noi** atmosfera de lume balcanică își află cuvenitul corespondent în literatură ; de aici înainte ceea ce cădea numai în sarcina istoricului trece în bună parte în sfera preocupărilor artei — și, să se țină seama — a uneia în stare incipientă.

Istovitorul veac fanariot nu a făcut altceva decît să stabilizeze realități infiltrate în țările românești de-a lungul unor la fel de istovitoare vremuri de vasalitate față de Poartă ; să le stabilizeze la început, pentru ca în urmă să le hrănească și dezvolte în proporții neîngăduite — „creștere" suspectă și de aceea fără sorți duratei. Ceea ce părea efemer și luat ca atare **pare** durabil acum, ceea ce însemna particular și înlăturat de dragul apărării ansamblului, **pare** generalitate și inspăimîntă ca o invazie de lăcuste. Începe, de fapt STAREA DE PROVIZORAT — un soi de asediu prevestind final sumbru — în care fiecare firman de domnie e o deznădejde mai mult. Vechiul, fantezistul (dar cel puțin enunțat și amintit la zile mari) raport dintre **păstor** și **turmă** e anulat ; insinuarea divină e negată cu brutalitate și cinism. Domnitorul, omul fără biografie altădată, ridicat din oasele tatălui și strămoșilor săi, de data aceasta își datorește sieși, propriei sale osteneli — răstălmăcire tristă a primatului „meritelor personale" ; — suirea în scaun. Paradoxul : fiind în posesia unei biografii cunoscute și trecute din gură în gură, domnul devine un ins **integrat**, configurat de sine stătător, concret adică : și lipsa distanțelor n-a creat niciodată mituri. Pînă și hoților de drumul mare li se cunoșteau mai mult faptele decît chipul și nevoia colectivă de a ști totul despre viața și înfățișarea celor „despre care se spune" născu biografii și portrete fantaste. Plecarea grăbită a fanariotilor din amintirea comună nu se explică numaidecît prin **malignitate** : convingător ni se pare și paradoxul de mai sus. Domnul cu sînge tulbure intră în rol și iese din rol (acoperit de rușine, înjunghiat sau decapitat) ca la un bal mascat unde delimitarea dintre realitate și ficțiune se șterge — zonele își trimit una alteia apele în deplină libertate. Astfel, de ce n-ar fi „pactul cu diavolul" cauzalitatea secretă a fulgurantelor ascensiuni sociale ? În același timp **a domni** devine una din cele mai înalte (dar **una, inseriată** și nu în afara obișnuinței firești de dimensionare) funcții și funcția e ocupată, părăsită și revendicată arbitrar, după legea „celor fără spită de neam". Imaginea domnitorului la scară redusă, multiplicată însă, ceea ce dă faptului aer de cosmar între oglinzi, e **ciocoiul** — cel de-al doilea personaj principal al lumii fanariote, individualitatea despre care numai pînă într-un anumit punct al existenței sale nu se știe și nu se rostește nimic — dar despre care, retrospectiv, se va afla totul cu spaimă și tremur. Tot acum sîngele boierilor pămînteni se alterează fără nici o posibilitate de redresare în viitor. Ca să se descurce în arborele genealogic al familiilor aristocrate, cercetătorul de peste un veac trebuia să facă apel, neindoielnic la fantezie. În sîngele altădată trecut din arteră-n arteră sub paza judicioasă a căpeteniilor de clan, se varsă, fără nume, trăsături și deprinderi dintre cele mai eterogene. Nu veacul era al pasiunilor, pentru ca astfel să găsim o explicație bizarelor altoiuri de neam ; mai degrabă zodia tulbure, în care **ciuma** se poate abate oricînd facilitînd gestul interzis la vreme de luciditate, favoriza apropierile — iar **pasiunea**, și ea suspectă, era una din cele cîteva forme de reacție în fața apropierii cataclismului. Trecerea dintr-o **stare** în alta se face fără mari eforturi, barierele coboară și suie în dezordine, lăsate în seama unui paznic coruptibil. **Cererea** și **oferta** reglează într-un hazard absolut bursa valorilor. Se cumpără și se vinde totul, totul se transformă în prilej de speculă, începînd de la obiectul de bazar și isprăvind cu demnitățile în aparatul administrativ — crescut și el peste măsură. Pe deasupra, cîteva cuvinte vibrante se înghesuie printre alte bunuri de schimb. Terminologia slavă care desemna funcțiile **nu multe altădată și relativ sintetice** e înlocuită relativ cu una descendentă sonoră turcească ; mai mult, între o treaptă socială și alta apar o mulțime parazitară, „specializată" și „amănunțită" de slujbe : la curtea domnitorului sau la casele boierului fiecare slugă era destinată unei singure acțiuni — miracol ! anarhia a fost cunoscută înaintea libertății. Și tot atît de miraculos : se vinde și se cumpără în absența posesorului obiectului și celui care a cumpărat **i se vinde** și lui tot în absență, lucrul dobîndit. Cel ce vinde uzurpă chiar și fără să știe. **A lua pe bani** devine un gest dintre cele mai primejdioase : un furt în lanț — și dacă cineva ar sta să istorisească despre destinul funcțiilor sau a pungilor cu bani — s-ar trezi într-un hățiș factologic cu neputință de narat altfel decît la modul „Halima" — istoria, la urma urmei, a unor obiecte posedate vremelnic de un număr infinit de posesori. Stare tipică pentru instabilitatea moravurilor orientale. Disoluția pîndea trăinicia datilor valahe și dacă mai tîrziu s-a putut susține ideea continuității acestora, s-a datorat păturii salvator-conservatoare a țărănimii, neatinse de morbul capricios al generalei nebunii. Repet, pe acest fundal, ciuma care bîntui pe vremea lui Vodă Caragea (Karadja) a completat imaginea acelei degringolade cu aparențele statorniciei. Ciocoiul se simte în largul lui, labilitatea legilor îi eliberează mișcările ü pe fața lui nu se vede nici o umbră de îngrijorare. Dominantele cromatice ale acestor vremuri sînt negrul și roșul ; ani de fast, de ubicuitate, de uși date la perete de vînt sau sărutate pe clanță, cu scări de serviciu, — ani ai stării de provizorat. Lipsa de gust arhitectonic e flagrantă. Conștiința nesiguranței ridică edificii mai mult decorative decît utile, netrainice — metaforă a **bolii de timp**, dacă putem numi astfel pierderea unui simț anume al duratei. Medievalitate reînviată împotriva legilor istoriei, ev de mijloc luat cu împrumut sau impus de-acolo de unde noțiunea de dezvoltare are un cu totul alt conținut, groapă a plîngerii de unde puține voci în adevăr răsunătoare s-au ridicat, să ne mărturisească. Întreprinderea lui **Dionisie Eclesiarhul**, „Cronograful Țării Românești", transmite ecouri de epocă, unele exacte dar interesul față de scrierea călugărului e documentar (Istoria Literaturii l-a adoptat totuși ; explicabil), oazele de vibrație emoțională sînt rare ; condeiul acestei fețe bisericești se consumă cu altă destinație, preocuparea pentru ordinea estetică fiind minimă. La fel și în cazul lui **Naum Rimniceanu**, ins cu o viziune atît de încețoșată, (pe jumătate doctă) asupra istoriei încît, după 1821 e capabil să urască deopotrivă și pe fanarioți și pe Tudor Vladimirescu. Laicii îndrăgostiți de literatură se abstrag (atitudine simptomatică !) realității imediate. Un sentimentalism incompatibil cu o atmosferă în care ochiul unui Kleist sau Hoffman ar fi preferat să aleagă intrigi întunecate de tragedie. Nici limba nu ajuta expresiei literare. Stilul e o noțiune necunoscută. Multe, foarte multe traduceri din greacă: inconștient, se exersează, se întreține efortul și plăcerea atingerii de cuvinte. Gustul pentru literă în acest veac e reprezentat de povestirea despre Archirie și Anadan, de Esopia, de istoria despre „surparea Troadei", de Halima Alexandria sau Istoria lui Imberie... De lipsa unei limbi maleabile se plînge în Ardeal, Budai-Deleanu, conștient că subiectului dramatic i se cuvine verbul trecut mult mai departe de necesitățile comunicării imediate. Limba populară evolua de la sine, prozodia simplă dar atît de exigentă a cîntecului o încăpea demult fără mari dificultăți. „Tatăl gramaticii noastre", Ienăchiță Văcărescu dobîndise către sfîrșitul vieții, după o prelungită cochetărie cu vorbele, numai înălțimea unei asemenea scrituri : „Zilele ce oi fi viu / Vrednic as vrea ca să fiu / Oftînd ca să te slăvesc, / Dar cum poci să îndrăznesc ?, etc. (Citat după „Literatura română veche" de Al. Piru). În vreme ce un „cîntec" despre I. Văcărescu, lepădat printre dinți de cine știe ce sensibilitate anonimă dar cu un simț al sintaxei poetice desăvîrșit, nota : „Ienăchiță Văcărescu / Șade-n poartă la Dudescu / Cu ciubuc de diamant / Capot roșu îmbrăcat / Cu anteriu de atlaz / Moare doamna de necaz / Cu hanger de Korassan. / Doamna trece în rădvan / În rădvanul aurit / Cu tot coșul poleit, / Poleit cu ciohodari, / Tras de patru armăsari", etc. Alecu nu re nici el pragul invizibil ridicat în fața tatălui său : Mă ard peste măsură / Slăbesc fără căldură / Sînt bolnav pe picere / Și mor făcînd tăcere etc. (Astfel s-a cîntat pînă la Eminescu ; nivelul general al poeziei s-a menținut aici ; Maiorescu îl semnala nu din amuzament ci din exasperare). Norma prozodică schingiuia sintaxa, versificarea era tic ; nici la Ienăchiță nici la Alecu nu se observă aspirația spre perfecție, poeziile lor sînt astăzi ilizibile ; diletantism îndelungat și o doză de suficiență estetică — cu tot rolul lor incontestabil în succesiunea aplecării la scris. Revenind, ici-colo, cîte o aluzie la propria lor contemporaneitate. Din acest punct de vedere nu le datorăm nimic, nici lor, nici, puțin mai tîrziu, lui Conaki, nici lui Barbu Paris Mumuleanu („Voi să trăiesc răsfățat / Și să mor amorezat") Și totuși, amintitele nume literare, cu idiosincrazie sentimentalistă la preajma contemporană sînt vajnic ancorate din punct de vedere existențial în epocă și urmărindu-le pas cu pas biografia vom descoperi că ele ascund personaje reprezentative pentru zona balcană, de loc lirice, aspirante la înalte dregătorii ; lumea fanariota care-i născuse a trecut deasupra lor aluvionar, rotindu-i la dreapta și la stînga, după necesitățile curgerii ei. Chiar dacă prin cuvintele lor prefigurau alte anotimpuri, ei bine, acestea le erau în primul rînd lor însile ostile. Ienăchiță e un arhetip balcan. Educat de dascălii greci și turci. Știutor de franceză, italiană, germană. Fugit la Constantinopole sub Constantin Racoviță de unde, îmbibat în aburii culturii orientale se întoarce în țară sub Scarlat Ghica. Sub Grigore al III-lea se pare că ține să ajungă domnitor. Bărbat influent, susținut la Poartă de rubedenii influente și de prietenii pe pungă la fel. Emigrant apoi la Brașov și, aici, în al noulea cer, gata să se europenizeze după un vremelnic contact cu fața imperială a Austriei ; aceasta îi absoarbe pentru puțin timp neliniștile — asteptarea între două ape a conflictului ruso-turc da atitudinii sale umbrele și luminile unei suspecte neutralități. Brusc — mare spătar la curtea lui Ipsilanti. O plecare la Viena după fiii domnitorului îi redă iluziile unei existențe de tip occidental : imposibil, însemnările lăsate (unele de-a dreptul umilitoare) cu privire la acest eveniment consemnează predispoziții contrare. Suirea pe tron — cu o oarecare întîrziere de la primirea firmanului — a lui Vodă Caragea, îi oferă șansa rară de-a fi caimacam. Sub domnia efectivă a lui Caragea coboară la rangul de spătar — fața personajului se întunecă. Căsătorit apoi (după două căsnicii întrerupte de moartea soțiilor) cu una din ficele domnului ; nu putem ști cu certitudine dacă turcofilia lui Ienăchiță nu se trage tocmai de aici — faptul ar avea, printre altele, justificări afective. Puțin mai tîrziu Mihai Stuzu îl însărcinează cu strîngerea de provizii pentru armata turcă. Imediat — sub Mavrogheni. Turcofil dar și simpatizant (cu nostalgie și, poate, ranchiun) al Austriei, Văcărescu se vede prins între două sentimente potrivnice cînd fanariotul (cel mai obscur dintre toți și cel mai devotat Porții) ține să angajeje țara în război — și, iată-l la Tarigard, dincolo de orice răspundere, printre boierii români cîrtitori și intriganți în espectativă. Nu se știe dacă din proprie inițiativă sau nu — dar Văcărescu începe aici o istorie a sultanilor ; cu toate acestea liricul este exilat în Rodos iar de la eliberarea lui încolo marșează întru uzurparea lui Mavrogheni. Începe un trai sardanapalic, dezlănțuit „à la turque", în casele sale de pe Podul Mogoșoaiei. Vel-Vistiernic și vel-spătar sub Stuzu, Moruzi, sub Ipsilanti și iarăși sub Moruzi. Acesta din urmă îl pîndea cu lațul nu numai pentru legătura neîngăduită cu prima doamnă a țării. Împrejurările morții ne sînt învăluite de ceață. În firea lucrurilor judecînd (chiar dacă istoria s-ar opune cu documente) a opta pentru varianta morții violente — otrava sau streangul în văzul lumii — ar fi o sugestie plauzibilă. Croit după chipul și asemănarea vremii, Ienăchiță e suma cea mai de sus a însușirilor boierului român : oscilația între Occident și Orient îl face arhetip. Secreta lui aspirație spre urbanitate o vor da pe față, cu rezultate pozitive, alții.

MIRCEA CIOBANU

Victor Felea

Deopotrivă poet și critic, Victor Felea (născut la 24 mai 1923, în comuna Muntele-Băișorii, raionul Turda) a urmat filozofia și dreptul la Universitatea din Cluj. Student fiind, colaborează asiduu la presa cotidiană locală *(Tribuna nouă, Lupta Ardealului)* cu versuri de inspirație precumpănitor meditativă și militantă. Primele sale manifestări lirice aparțin însă perioadei războiului, de vreme ce cîteva poeme din *Revers citadin* și din *Omul modern* sînt datate 1943. Reporter un timp (1946—1947) la ziarul *Tribuna nouă*, referent literar apoi la Teatrul Național din Cluj (1949—1950), lucrează din decembrie 1949 (cu excepția unui an petrecut la Școala de literatură „M. Eminescu" din București) ca redactor la actuala revistă *Steaua*, în paginile căreia își publică, de altminteri, cu precădere nu numai articolele și cronicile lunare, ci și poeziile. Prima sa carte *(Murmurul străzii)*, apărută în 1955, ni-l descoperă sensibil la peisajul urban ,animat de trepidația vieții constructive, și la cel naturist, în mijlocul cărora călătorul are revelația corelațiilor dintre dinamica faptelor obiective și propria-i stare sufletească. *Soarele și liniștea* (1958), accentuînd latura contemplativă, îl impune atenției mai cu seamă în ipostaza de cîntăret al anotimpurilor, al nopților, al zorilor, al grădinilor, al materiei, și de poet al dragostei, sentimental, nostalgic și visător. *Voci puternice* (1962) aduce, în spirit whitmanian, elogii poporului, omului simplu, muncii, comunismului, patriei, libertății, zborului cosmic, luminii solare, ierburilor și florilor, cu rezultate notabile în poemele de respirație solemnă, transfigurantă. Cu *Revers citadin* (1966), Victor Felea se orientează spre investigarea universului domestic, familial, trăiește bucuria căminului și emoția condiției de părinte, evocă anii copilăriei, creionează momente autobiografice, într-un context ce-i valorifică temperamentul structural reflexiv, de ținută sobră și aplicația nu pentru lirica de idei, ci pentru aceea de schițare a zonelor afective situate la hotarul dintre definibil și indefinibil. *Omul modern* (1967) transcrie, complementar, realități similare. Receptiv la experiențele literaturii postsimboliste, mai puțin la acelea ale extremiștilor, Victor Felea cultivă o poezie calmă, fără excresențe metaforice, adesea directă, țintind reliefarea esențialului, cu riscul nu arareori de a părea prozaic, anticalofil, rece, o poezie concentrată, laconică, densă, după modelul lui Sandburg și Quasimodo, pe care criticul îi și citează nu o dată admirativ în cronicile și articolele sale. Receptivitatea aceasta, întemeiată și pe o bogată cultură literară, i-a îngăduit lui Victor Felea să se afirme, paralel, și ca autorizat comentator al fenomenului poetic contemporan. Un volum ca *Dialoguri despre poezie* (1965), cuprinzînd o parte din intervențiile sale în dezbaterea problemelor liricii noastre noi, stă mărturie. Alcătuit din „profiluri" și „cronici" consacrate activității cîtorva poeți contemporani reprezentativi, volumul evidențiază un spirit critic echilibrat, sigur pe judecățile sale axiologice, preocupat să intuiască, prin analiză, asociații și disociații, specificul de viziune și modalitate al creatorilor discutați. Metodologic, dacă ar fi să-l raportez la vreun înaintaș, Victor Felea pare un afin al lui Pompiliu Constantinescu. Studiul pe care i-l închină acestuia, ca prefață la seria de *Scrieri* recent inaugurată la Editura pentru literatură, se înscrie, de altfel, printre cele mai izbutite și mai comprehensive cercetări de evaluare exegetică a moștenirii critice interbelice. Victor Felea e și semnatarul unor bune tălmăciri din lirica universală.

AUREL MARTIN

Dicționar de istorie literară contemporană

(addenda)

Traian Filip

Nu se poate spune încă despre Traian Filip (născut în Lugoj, la 11 februarie 1929) că a dat cartea care să-l consacre definitiv. Ceea ce se poate afirma, fără nici un dubiu, este însă faptul că are suficient talent pentru a fi citit cu interes. Cu romanul de debut *Amar* (1963), își propune să schițeze fresca panoramică a unui tîrg moldovenesc — Mălureni — în timpul războiului fascist pînă în preajma Eliberării. Procedeele folosite indică maturitatea și contactul cu romanul modern. Se folosește persoana întîi în timpul narațiunii, indiferent că naratorul este mereu altul. Astfel romanul capătă aspectul unei confesiuni înfrigurate, un fel de jurnal care se continuă prin destinul fiecărui erou.

După acest roman, Traian Filip se detașează de inventivitatea romanescă și scrie o suită de reportaje literare strînse în volumul *Pămîntul oțelului* (1964). Prozatorul consemnează fără restricție fapte semnificative de pe șantierele țării. Consemnarea aceasta devine aproape literatură, întrucît nu se rezumă la o relatare aridă, ci naște conflicte posibile într-un viitor roman.

Mai împlinit artisticește și din punct de vedere al substanței este, desigur, ultimul roman *Desen după natură* (1966). Aici narațiunea e obiectivă, de tip clasic. Iar tendința este spre conturarea unor portrete individualizatoare. Probabil că sub numele fictive ale romanului se ascund mulți din foștii elevi ai școlii de literatură „Mihai Eminescu". În orice caz, prozatorul urmărește activitatea și rosturile acestei școli. Există și aici clocotul interior al netezirii unor viitoare talente dintre tinerii candidați ai Parnasului. Figura lui Sașa Monteoru, un talent ratat din cauza lipsei de vigoare, este poate cea mai reușită din întreg romanul. Altfel, Traian Filip, destul de liric și în acest roman, încearcă să interiorizeze acut viața personajelor sale. Întîmplările narate sînt refăcute, urmărindu-se fluxul memoriei ; însă structura obiectivă a narațiunii nu lasă să se întrevadă acest lucru decît la sfîrșitul romanului, unde autorul, proustianizînd, nu face decît să holbanizeze.

MARIN MINCU

SAPTAMÎNA

23—30 septembrie

Colaboratorii revistei noastre vă recomandă :

Cărți :

Trei cărți de poezie :

— Pe înaltele trepte — **de Aurel Rău — E.P.L.**

— Zoosophia — **de Ion Gheorghe — E.T.**

— Roșu vertical — **de Nichita Stănescu — Ed. Militară — colecția Columna.**

Teatru :

Apus de soare **de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, la Teatrul Național „I. L. Caragiale". Regia : Sică Alexandrescu. În rolul lui Ștefan Vodă: George Calboreanu.**

Film :

Țar și general **producție a studiourilor bulgare. Regia : Vîlo Radev. Scenariul : Liuben Stanev.**

Expoziții :

Expoziția de sculptură **Milița Petrașcu. — Vernisajul are loc azi, 23 septembrie 1967, la ora 18,00, la Galeriile de Artă din Bulevardul Bălcescu nr. 23.**

Discul :

Poemul Simfonic Vox Maris de George Enescu și Concertul pentru violoncel și orchestră de același compozitor — solist Radu Aldulescu în interpretarea Orchestrei Simfonice a Radioteleviziunii ; drijor, Iosif Conta.

film

MEANDRE (I)

Filmul regizat de Mircea Săucan după un scenariu de Horia Lovinescu, coadjuvat de Ionel Hristea, e **în aparență** dificil, abscons, ermetic, descumpănitor. Se știe că există limbi istoric determinate și că limbajul reprezintă un mod de a folosi limba. A distinge între limbă și limbaj — spun filozofii — presupune capacitatea de a distinge între gramatică și logică : în timp ce gramatica se ocupă de limbă, logica studiază exclusiv limbajul. Inclusiv limbajul artistic, care — fiind un limbaj de conotație după împărțirea general acceptată a lui Hjelmslev — tinde spre revelarea unor sensuri profunde și ascunse, „simbolice", tinde spre conturarea unei atmosfere sau a unui stil. Referindu-ne la **Meandre**, constatăm imediat că limbajul de conotație, efortul expresiv de a dezvălui sensuri profunde ale fenomenelor și ale mișcărilor dinăuntrul oamenilor sînt învăluite într-un soi de ceață irațională, care mai mult disimulează decît revelează esențele. Dacă ar fi vorba de un mod (subiectiv) cu totul original de folosire a **cinelimbii**, am striga entuziasmați : iată noutatea, iată o strădanie — discutabilă sau nu, în efectele ei — de-a căuta și de-a găsi un limbaj cinematograficește proaspăt, capabil să răstoarne scheme desuete și mentalități vechi. Din păcate, însă, nu e așa, chiar dacă la noi — cu excepția **Duminicii la ora 6** — asemenea tentative au lipsit. Adevărul e că limbajul **Meandrelor** nu e rezultatul unei elaborări personale, originale, a autorilor, ci — cît se poate de evident — al unui **împrumut** — asimilat cu destulă iscusință, recunoaștem — din zestrea manierei binecunoscute sub numele de „nouvelle vague". De aceea, o discuție, oricît de sumară, în jurul acestui curent (sau tendințe) se impune, credem, cu necesitate.

Ce au făcut și ce au adus noi exponenții „noului val" ? Ei au plecat de la o stare de nemulțumire față de filmul de pînă la ei, de la o cerință de înnoire și de respingere a academismului, ca o răzvrătire a tinerilor impotriva „adulților". În plan teoretic, au fost stabilite contacte cu premisa **cinematografului intelectual** propus de Eisenstein : „E timpul — spunea cineastul sovietic — ca cinematograful să înceapă a opera cu o gîndire abstractă, reductibilă la un concept concret... Numai cinematograful intelectual e în măsură să pună capăt contradicției dintre «limbajul logicii» și «limbajul imaginilor»... Cinematograful e în măsură, și în consecință are datoria, să răspundă pentru ecran, în mod concret și sensibil, dialectica substanței dezbaterilor ideologice în formă pură, fără să recurgă la tramă, la subiect pentru personajul viu". Astruc, unul din primii teoreticieni ai tendinței în discuție, preia ideea și scrie, încă din 1951 : „Problema fundamentală a cinematografului e de a exprima gîndul... Gîndul, ca și sentimentul, e un raport între ființele omenești și obiectele care fac parte din universul lor. Explicînd aceste raporturi, trasîndu-le linia palpabilă, cinematograful poate să devină adevăratul mijloc de a exprima un gînd... Cinematograful e capabil, astăzi, să abordeze orice nivel al realității". Și la Eisenstein, și la Astruc și, mai tîrziu, la Godard sau la Truffaut, se manifestă energic tendința de a „rupe cu trecutul", cu modalitățile tradiționale ale expresiei cinematografice, eliberînd-o de „impurități", de servitutile schemelor literare sau dramaturgice, în accepția lor obișnuită. Asistăm, astfel, la inițierea unei interesante „aventuri intelectuale", avînd drept țintă principală „exprimarea gîndurilor" : sunt exploatate sugestiile romanului modern, prin Joyce (inspirate de fapt de cinematograf) și prin Proust, cu privire la monologul interior și mai ales e fructificată concepția bergsoniană a timpului, despre care Arnold Hauser scrie, în **Istoria socială a artei**, că e caracteristică filmului și care „se găsește, deși nu totdeauna la fel de evidentă, în toate genurile și în toate curentele artei moderne (...) Caracterul raposodic al noului roman, care-l deosebește atît de net de cel tradițional, e și trăsătura sa cea mai cinematografică. Discontinuitatea intrigii și a reprezentării fiecărei scene, iscarea neașteptată de gînduri și de stări sufletești, relativitatea și incoerența în măsura timpului, e ceea ce la Proust și la Joyce, ca și la Dos Passos și la Virginia Woolf, ne amintește de tăieturile (...) și interpolările filmului, și nu e decît magie cinematografică modul în care Proust înfățișează două întîmplări, între care s-au scurs poate treizeci de ani, mai apropiate între ele decît altele, despărțite în realitate doar de două ore". De altfel, posibila eficacitate cinematografică a monologului interior fusese perfect intuită de Eisenstein, care nota în scenariul la proiectul de film **O tragedie americană**, după Dreiser : „Numai filmul posedă mijloacele de a reprezenta gîndurile rapide ale unui om în prada agitației (...) Cînd printr-un limbaj pasionat și incoerent (numai substantive și numai verbe), cînd prin interjecții, cu zig-zaguri de figuri fără semnificație, care curg sincronizate cu cuvintele. Imaginile curg acum repezi, într-o tăcere absolută... Apoi, sunetele sunt cuprinse în polifonie. Apoi, imaginile. Apoi, sunetele și imaginile, împreună. Cînd interpolîndu-se în curgerea exterioară a lucrurilor, cînd introducînd în ele, elemente ale curgerii exterioare a lucrurilor. Reprezentînd parcă zbuciumul gîndului în **dramatis personae**, conflictul îndoielilor, al izbucnirilor, al pasiunii, al voccii, al rațiunii, prin intermediul mișcării fie repezi, fie scurte, întărind diferența dintre ritmurile gîndului și ale conflictului și, în același timp, punînd în contrast lipsa aproape completă a acțiunii exterioare prin febrile dezbateri lăuntrice, îndărătul măștii impasibile a feței". Aceste conjecturi se transformă la autorii „noului val" în încercări concrete. La Resnais, de pildă (dar și la alții), ca o „scufundare în inconștient, în irațional, în onric, în regiunile necontrolate ale sufletului", înnoirea artei mizînd pe aplicarea „metodei psihanalitice a asociației libere, adică a desfășurării automate a gîndurilor, a ideilor și a reproducerii lor fără nici o cenzură rațională, morală, estetică". Stabilind legăturile intime între romanul modern și noul cinematograf francez, Arnold Hauser subliniază că interpretarea nouă a timpului, în roman ca și în cinematograf, „insistă îndeosebi asupra simultaneității conținuturilor din conștiință, asupra imanenței trecutului în prezentul individului...

FLORIAN POTRA

balet

BALETUL OPEREI MARI DIN PARIS

În ce măsură baletul Operei Mari din Paris poate fi calificat drept clasic sau modern e greu de spus. Formația franceză abordează ambele stiluri cu cea mai perfectă dezinvoltură ; poate fi apreciată ca modernă, într-un sens, prin reactualizarea preclasicismului, și în altul — prin folosirea noului cod al expresivității, al mijloacelor gestului impersonal și sublimat

În ambele registre școala franceză s-a caracterizat, prin reprezentanții săi aplaudați azi în capitala gazdă a festivalului „George Enescu", trasîndu-și de la primul spectacol liniile specifice. Opusă școlii germane al cărui principal accent se plasează pe trăirea interioară puternic exteriorizată, școala franceză se definește în primul rînd prin tehnicitate, măsură, rezervă ; aici emoția nu se transmite la modul actoricesc al trăirii ci se degajă implicit din dansul propriu-zis, din mișcarea normată, din formație. Virtuozitatea nu domină atenția dansatorului ; perfecta seninătate, calmul, zîmbetul relaxat fac obiectul tuturor privirilor demonstrînd subtil că nu efortul vizibil, chinul trupesc reprezintă valoarea ci dimpotrivă victoria seninătății imprimate pe chip și pe întreaga parte de sus a corpului.

Ambele lucrări clasice vădesc o corectitudine aproape de ideal, o perfecțiune ce produce senzația de satietate. Elementele de bază cultivate consecvent de dansatori sînt săritura, bateria, pirueta. Atît corpul de fete cît și cel de băieți — fiecare un adevărat solist — au acest fundament dezvoltat la gradul cel mai înalt cu putință executînd adevărate tururi de forță în formație („fuete — uri — întreg ansamblul !) : cea mai rapidă piruetă „en dehors" sau „en dedans" încremenește și avîntul se transformă în poză traducînd planul poantelor în cel de „plie" și evoluînd firesc la săritură.

Cu precizie, fără oscilație, totul se desfășoară implacabil ca o ecuație matematică infailibilă în care figurine de porțelan intoarse de jocul fanteziei își urmează traiectoria logicii ior personale într-un echilibru nezdruncinat.

Este probabil foarte instructiv pentru publicul nostru să urmărească o creație gen „Studii" de Czerny pentru a putea urmări ca într-un embrion ce reface destinul unor generații munca de desăvîrșire de-a lungul anilor a dansatorului sintetizată într-o jumătate de oră. În același timp înțelegem ce înseamnă adevărata corectitudine clasică — prototipul — ale cărui infinite copii sînt dansatorii de pretutindeni.

Din interpretările ce se pot da „Simfoniei concertante" de Fr. Martin în coregrafia lui M. Descambey și care nu interesează de fapt în sine, alegem două. Este vorba de exacerbarea zbuciumului interior și proiectarea lui hiperbolică în afară și în același timp, credem, de zbuciumul individului în perimetrul vieții cotidiene.

Se desprind de aici cele două sensuri ale singurătății : în fața universului și în fața semenilor săi. Ambele accepții se întregesc și dezvoltă acea stare de angoasă și neliniște apăsătoare. Observăm aici ce înseamnă automatismul la nivel de **unu** în opoziție cu sensul său la nivelul **masei**. Situația se traduce în înfruntarea unui uriaș mecanism implacabil ostil omului cu o stare a autenticității originare. De aici — dramatismul închis — vibrant — copleșitor.

Mișcarea mecanică generală a zecilor de trupuri reduse la condiția de formă materială este condusă în sprijinul dezvoltării ideii pure a emoției primare. Perspectiva are un rol deosebit de important și se obține prin oglinda suprapusă cuprinzînd întreaga mișcare de grup și prin sistemul de umbre proiectate pe fundal.

Claire Motte care a susținut două din cele trei piese prezentate a înmănunchiat alături de J. P Bonfout, Chiril Athanassov și Atilio Labiche cele mai variate stiluri și calități individuale la nivelul dansatoarei stele, a împletit turația dublă cu „brise-vole"-ul aproape imperceptibil cu echilibrul calm al „adagio"-ului dar și cu remișcarea dramatismului vibrant al „Simfoniei concertante"

O caracteristică generală a pieselor prezentate marți seara la Opera Română rămîne armonia în toate planurile : armonia liniilor, a tempourilor, a trupurilor, a stilurilor, jocul de linii, de forme geometrice întregit de cel al luminilor.

Corpul omenesc multiplicat are aici rolul de a face perceptibile emoții, idei ; în registrul segmentării, al dizarmoniei individuale (prin poigne-uri și coroane de brațe frînte) atmosfera și simetria de grup refac armonia inițială.

IOANA MIORIȚA LOSZNIOV

muzică

INTERLUDII

Dacă în numărul precedent elogiilor le asociam un regret perfect justificat, cronica prezentă sezisează în seria manifestărilor concertistice ale Festivalului o nouă perspectivă ce ține aproape fără excepție de un nivel artistic unitar constant profilat spre satisfacții din cele mai inalte. Nici o distonanță, nici o prefigurare alta decît ceea ce poate fi numit armonie și totuși cîteva momente distincte proferă timpului străluciri proprii impunînd iarăși subordonări, preferințe.

Gruparea cîtorva lucrări reprezentative din repertoriul de cameră românesc în recitalul din Sala mică a Palatului a stîrnit un entuziasm unanim în rîndul celor ce urmăresc evoluția creației contemporane, neliniștea ei reflexivă, continua obturare de zone inedit-expresive. Interpretarea **Cvartetului nr. 4 de Zeno Vancea** a pus pe ascultător în fața unei lucrări de intensă emoționalitate și măiestrie, purtînd însemnele unei opere clasic-moderne, cu tonuri de transparență cromatică folclorică. **Sonata pentru vioară și pian de Ludovic Feldman** a permis reluarea de contact cu arta acestui juvenil „experimentalist sever" între maeștrii cei mai vîrstnici ai muzicii noastre. Compoziția lui **Tiberiu Olah „Sonată pentru clarinet solo"** ca și **„Invențiuni pentru clarinet și pian"** de **Ștefan Niculescu** au fost interpretate cu o forță cu adevărat transcendentală de către mereu înnoitul **Aurelian Octav Popa**, — instrumentist ce poate îmbina ideal stăpînirea tehnică cea mai deplină și virtuoză cu sensibilitatea și ponderea concentrărilor aforistice. **Cvartetul nr. 7 de Wilhelm Berger** a transpus din nou atmosfera concertului în liniștea echilibrului, a poeziei rafinate încheind o întreagă seară antologică de muzică românească.

De un interes cu totul deosebit s-a bucurat simfonicul Filarmonicii „George Enescu" dirijat de șeful de orchestră englez **Antal Doratti**, care a reușit să atragă atenția mai ales în interpretarea cu totul neconformistă dată **Suitei a II-a pentru orchestră de Enescu**, impunînd aici un punct de vedere nou, constructiv, viril, o tălmăcire cu tensiuni înalt dramatice, nu mai puțin poetice, înțelegînd, exprimînd un Enescu grav, titanic, fără efuziuni lirice debordante, atît de proprie severității concepției interpretative enesciene.

Orchestra Radioteleviziunii dirijată de **Iosif Conta** avînd ca solist pe violonistul american **Isaac Stern** a realizat și ea un concert de înaltă ținută în programul căruia poemul **„Vox maris"** — capodoperă simfonică finală a creației enesciene a găsit o interpretare justă, în ciuda vocii solistului tenor Ștefănescu care a părut copleșită de scurta sa replică vocală, atît de semnificativă însă în partitură. Isaac Stern a dăruit publicului un **Brahms** romantic, meditativ, superior spontan, reamintind momentele de mare inspirație care doar cu cîteva seri în urmă făcuseră din recitalul său cu **„Sonata a III-a în caracter popular românesc"** de **Enescu** cel mai pios omagiu actual adus genialului compozitor.

Așteptată cu viu interes, **Orchestra Filarmonicii din Los Angeles**, condusă de dirijorul ei permanent **Zubin Mehta**, a adus în centrul vieții muzicale a Festivalului atmosfera unor satisfacții estetice ieșite din comun, devenind pentru două seri punctul de atracție suprem al tuturor melomanilor. Într-adevăr, acest ansamblu orchestral format într-o disciplină și tehnică de înalt nivel, condus cu o artă dirijorală în stare să subjuge, să înalțe totodată prin acea imponderabilă expresie a gestului liric, a mimicii, a concentrării muzicale totale în actul interpretativ, a fost prilej de înțelegere simultană a posibilităților, a limitelor expresiei directe, nereținute, cu irumperi incandescente ca și aceleia de impresionare superior-intelectuală, lipsită de grandilocvență dar cu tot atît de mistuitoare flăcări ale purității. Dar entuziasmul electrizant la care își realizează acești muzicieni arta, nu poate să șteargă, să anihileze total simțul critic și reticențe s-ar putea ridica totuși destule asupra substanțialității programului (**Samuell Barber, Mac Dowel, Richard Strauss**), asupra tehnicii uneori trădîndu-și instrumentiștii, asupra... Zubin Mehta rămîne însă un dirijor din cei mai interesanți, cultivați, impresionanți, un muzician, un gînditor al universului sunetelor.

Al doilea ansamblu care a onorat prin participarea sa festivalul este colectivul **Orchestrei Filarmonice din Moscova** sub conducerea bine cunoscutului dirijor **Kiril Kondrașin**, în a cărui interpretare am putut asculta **Rapsodia I de George Enescu, Concertul în la minor** de **Johan Sebastian Bach**, solist violonistul **Mihai Constantinescu** și **Simfonia a 8-a de Dimitrii Șostacovici**. După interpretarea camerală, intimă și profundă a concertului de Bach în persoana violonistului Mihai Constantinescu, Kiril Kondrașin ne-a prezentat într-o versiune sobră, realistă, Simfonia a 8-a de Șostacovici cucerind prin tehnică și precizie, prin forța degajărilor luxuriantei orchestre.

Iată nivelul artistic, unitar, al săptămînii muzicale trecute, căreia îi aducem laude din cele mai mari.

IANCU DUMITRESCU

DINU SĂRARU

CRONICA TEATRALĂ

APUS DE SOARE

Salutată de public și presă, deschiderea stagiunii la **Teatrul Național „I. L. Caragiale"** a readus în centrul atenției poate cea mai populară dramă istorică națională : **Apus de soare** de Barbu Delavrancea.

Generații întregi, începînd cu premiera din 1909, întîmpinată de cronici cu destule rezerve la adresa textului și construcției arhitecturale (! ?) dar comentată de Caragiale în termeni elogioși, au găsit în acest cap de afiș al trilogiei romantice închinată istoriei zbuciumate a țării Moldovei, un motiv de supremă satisfacție artistică și patriotică, virtutea lui Delavrancea stînd, cum observa și Călinescu, în **„realitatea tipologică a eroului principal"**.

Și tot Călinescu conchidea definitiv : **„Apus de soare este o capodoperă a dramaturgiei poetice și artistice și nu mai puțin o dramă de observație a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc armonic"**.

Cum spuneam, drama a intrat în conștiința publică, și de mai bine de o jumătate de veac, ea este, în mod simbolic primită și înțeleasă ca un vibrant memento al condiției noastre istorice.

O întîmplare rară și fericită a făcut ca virtuțile ei să se impună, de la început, și în tot acest timp, prin și odată cu personalitatea covîrșitoare a unor mari actori, investiți parcă, prin excelență, cu darul de a face viabilă existența Voievodului Ștefan într-un chip uimitor de apropiat celui pe care ni-l sădise în fantezie legenda.

Se știe că spectacolul, cu o glorioasă tradiție pe prima scenă a țării, se leagă în amintirea noastră, a tuturor, de două creații actoricești care, prin forța lor de impresionare, s-au singularizat. Cea dintîi aparține lui Constantin Nottara, primul interpret, în seara de 2 februarie 1909, al rolului Ștefan cel Mare, prilej pentru Mihail Dragomirescu de a-i aduce actorului, în **Convorbiri critice** un elogiu rar întîlnit în presa vremii, iar pentru Maria Filotti, — aflată atunci la începutul carierei, interpretă a uneia din fetele de la curtea lui Ștefan, Ilinca, — de a nota cu spiritul ascuțit de observație al viitorului mare actor : **„El, care era în realitate de statură mijlocie, părea în piesă un gigant, căci flacăra sufletului țîșnea fierbinte și măreață în atitudinile sale, în gesturi, în brațele înălțate către cer, în accentele vorbirii, în ochii săi tulburători, de vultur, ce se măreau și fascinau sala, care aplauda frenetic..."**

Sceptrul acestui rol a fost preluat, apoi, de la Nottara, de septuagenarul, astăzi, George Calboreanu, intrînd la rîndul său, în conștiința atîtor generații, drept interpretul ideal al marii partituri romantice. Într-adevăr, în șirul celor peste trei sute de roluri pe care actorul le-a însuflețit, întotdeauna admirabil, pe podiumul Naționalului bucureștean, de care nu s-a despărțit o jumătate de veac, personajul Ștefan Vodă a fost, pentru Calboreanu, marea și necontenita sa dragoste, și nu vom putea despărți, multă vreme de aici înainte, imaginea legendară a Voievodului de personificarea scenică copleșitoare pe care a realizat-o magistralul actor. Cine l-a văzut, în urmă cu mai bine de zece ani, în reluarea de după război a spectacolului, nu va putea uita entuziasmul publicului aclamînd în lacrimi, și sînt fericit să mă știu în acea vreme cronicarul premierei.

Spectacolul de azi, desfășurat sub bagheta decanului regiei noastre, Sică Alexandrescu, revitalizează imaginea pe care mi-am amintit-o cu emoție, îmbogățind, în același timp, prin nuanțări remarcabile, rezultat al unei fine intuiții psihologice, datele personajelor și în primul rînd ale protagonistului, văzut, se pare, pentru prima dată, alături de aura grandorii romantice, și sub un unghi care proiectează asupra sa o lumină cald-înduioșetoare, aceea care scoate pregnant și prin contrast, în evidență chipul profund omenesc al bătrînului aflat în pragul apusului, și din care privește, cu sfîșietoare melancolie, petrecuta sa viață de muritor.

Inedită, modalitatea regizorului Sică Alexandrescu de a privi personajul tocmai supus permanent unui asemenea contrast, dintre măreția unei forțe vitale exemplare, dar apuse, și cotidianul unei existențe tînjind, poate secret, după o liniște și o împăcare care nu i-a fost și nu-i va fi dată. În aceeași vreme, regizorul a găsit măsura potrivită pentru a face, tot timpul, în ritmul spectacolului și în organizarea mișcării scenice a diverselor episoade, prezent, neastîmpărul și clocotul contaminant al unei existențe devotate pînă în ultima clipă idealului sfînt al măreției și puterii de sine stătătoare a ființei patriei.

Intențiile directorului de scenă s-au întîlnit admirabil cu inepuizabila receptivitate și disponibilitate artistică a interpretului care și-a colorat și și-a îmbogățit astfel rolul, dîndu-i o strălucire unică.

Sînt memorabile acele atît de fine și de insezisabile treceri ale actorului de la vibrația clocotitoare cu care cheamă în amintire jertfa și eroismul vrednicilor săi oșteni care au înflorit cu sîngele lor pămîntul Moldovei, la jocul, aci melancolic, ca revenirea unui vis minunat, aci șăgalnic dar nu mai puțin trist, cu raza de soare pe care i-o aprinde pe chip prezența Oanei.

Primenind și întinerind o distribuție care poate oricînd fi schimbată cu mai multă sau mai puțină ușurință, în afara, evident a protagonistului, regizorul Sică Alexandrescu a adus în scenă o Oană nouă în interpretarea suav-delicată a Ilincăi Tomoroveanu, un Petru Rareș căruia talentul lui Gh. Cozorici i-a dat personalitate, un Paharnic Ulea a cărui viclenie trădătoare a fost bine slujită de Matei Alexandru, o Doamna Maria investită cu maiestate și distincție de Carmen Stănescu, în sfîrșit un admirabil Clucer Moghilă, datorat lui Nicolae Grigore Bălănescu. Doctorii, în interpretarea lui Marcel Enescu, Mihai Fotino și Alfred Demetriu, au fost prezențele pitorești cerute de partitură, iar copilul Țugulea Moghilă și-a aflat în Valeria Seciu un travesti reușit.

Un moment de emoție nu numai pentru colegii maestrului Calboreanu, dar și pentru public, l-a produs coincidența care a făcut ca sceptrul pe care Ștefan îl dă fiului său Bogdan să-și aibă în realitate, un simbolic corespondent : interpretul lui Bogdan, debutant în teatru cu acest rol, se numește George Calboreanu Junior.

★

Un spectacol care cinstește Naționalul și îi justifică prețuirea în rîndurile spectatorilor.

8 pagini 1 leu

COMITETUL DE REDACȚIE

GHEORGHE ACHITEI (redactor-șef adjunct) ; ION DODU BĂLAN (redactor-șef adjunct) ; GICA IUTEȘ ; AUREL MARTIN ; MIHAI NEGULESCU ; DINU SĂRARU (secretar general de redacție) ; VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentare grafică ȘTEFANA HARBUR

REDACȚIA : B-dul Ana Ipătescu nr 15 telefon 11.51.54 11.38.51 12.16.10. ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr 10, telefon 18.33.99. Abonamente : 15 lei — 3 luni, 26 lei — 6 luni, 52 lei — un an. Tiparul Combinatul Poligrafic Casa Scînteii.

40.220